

VAN VERSCHIEDENHEID NAAR EENSGEZINDHEID

Zelfstandig werken onder de loep

Naam: Sietske de Boer
Studentnummer: S1062720
Modulecode: ENSO-CPGO
Docent: Marieke van Roy

INHOUDSOPGAVE:

SAMENVATTING.....	4
HOOFDSTUK 1: INLEIDING.....	5
HOOFDSTUK 2 THEORETISCH KADER.....	8
2.1 Zelfstandig werken.....	8
2.2 Zelfstandigheid	8
2.3 Vormen van leren	9
2.4 Klassenmanagement.....	9
2.5 De leerkracht	10
2.6 Executieve functies	12
2.7 Materialen.....	13
2.8 Integraal antwoord onderzoeksvraag.....	14
2.9 Van theorie naar praktijk.....	15
HOOFDSTUK 3: OPZET VAN HET ONDERZOEK	16
3.1 Inleiding	16
3.2 Onderzoeksgroepen	16
3.2.1 Leerlingen	16
3.2.2 Leerkrachten.....	17
3.2.3 Directeur en intern begeleid.....	17
3.3 Methodiek.....	17
3.4 Onderzoeksinstrumenten.....	17
3.4.1 Enquête zelfstandig werken leerkrachten.....	18
3.4.2 Enquête zelfstandig werken leerlingen.....	18
3.4.3 Observatiemodel zelfstandig werken.....	19
3.4.4 Interview directeur en intern begeleider	19
3.4.5 Analyse document zelfstandig werken	19
3.5 Triangulatie.....	19
3.6 Communicatie.....	19
HOOFDSTUK 4: RESULTATEN	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Resultaten enquête leerkrachten	21

4.2.1 Inzet dagtaken.....	21
4.2.2 Inzet instructietafel	22
4.2.3 Inzet stopteken.....	23
4.2.4 Inzet aandachtsblokje	24
4.2.5 Zelfstandig werken in de praktijk	25
4.2.6 Evaluatie zelfstandig werken	26
4.2.7 Visie leerkrachten zelfstandig werken.....	27
4.3 Resultaten enquête leerlingen	29
4.3.1 Mening leerlingen over zelfstandig werken.....	29
4.3.2 Concentratie tijdens zelfstandig werken.....	30
4.3.3 Samenwerken of individueel.....	30
4.3.4 Vaker zelfstandig werken.....	31
4.3.5 Materialen zelfstandig werken.....	31
4.3.6 Redenen zelfstandig werken.....	31
4.4 Resultaten klassenobservaties.....	32
4.5 Resultaten interview directeur en intern begeleider.....	34
4.6 Document zelfstandig werken aan de hand van een checklist.....	35
HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES, DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN.....	37
5.1 Conclusies met betrekking tot de onderzoeksvragen.....	37
5.1.1 Wat is zelfstandig werken van leerlingen binnen het basisonderwijs volgens de literatuur?.....	37
5.1.2 Wat hebben leerkrachten binnen het basisonderwijs volgens de literatuur nodig om zelfstandig werken te bevorderen?.....	37
5.1.3 Wat hebben leerlingen in het basisonderwijs volgens de literatuur nodig om zelfstandig te werken?.....	39
5.1.4 Wat is de huidige situatie op CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken?.....	39
5.1.5 Wat is de gewenste situatie op CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken in de praktijk voor alle betrokkenen?.....	39
5.2 Discussie.....	40
5.3 Aanbevelingen.....	40
5.4 Kennisdeling.....	41
LITERATUURLIJST.....	42
BIJLAGES:	

Bijlage 1: Enquête leerkrachten.....	44
Bijlage 2: Enquête leerlingen.....	48
Bijlage 3: Observatieformulier klassenbezoeken.....	50
Bijlage 4: Semigestructureerd interview directeur en intern begeleider.....	51
Bijlage 5: Checklist bestaande document zelfstandig werken	52

SAMENVATTING:

“Op welke wijze kan het zelfstandig werken georganiseerd worden op CBS “It Finster”, zodat er een duidelijke doorgaande lijn binnen de school aanwezig is en het voor de leerkrachten en de leerlingen duidelijk is wat er van hen wordt verwacht” is de centrale vraag waarop dit onderzoek een aantal antwoorden geeft.

In eerste instantie is een theoretisch kader geschreven, waarin de aspecten die met zelfstandig werken te maken hebben verder worden uitgekristalliseerd.

Aansluitend zijn er instrumenten ontwikkeld, om te onderzoeken wat de huidige stand van zaken wat betreft zelfstandig werken is en in hoeverre gemaakte afspraken uit het verleden worden gehanteerd.

Opvallend is dat ondanks het bestaande document ten aanzien van zelfstandig werken, de vastgelegde afspraken niet eenduidig worden uitgevoerd. Wel blijkt uit het onderzoek dat er een grote behoefte is aan het herijken van bestaande afspraken en het creëren van een doorgaande lijn.

De resultaten van zowel het onderzoek als de instrumenten worden ter beschikking gesteld aan CBS “It Finster”, zodat met ingang van volgend schooljaar daadwerkelijk een start kan worden gemaakt met het ontwikkelen van een nieuwe visie op zelfstandig werken en het vastleggen van borgingsafspraken.

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

Dit praktijkgericht onderzoek richt zich op het ontwikkelen van een doorgaande lijn voor zelfstandig werken, zodat er meer tijd gecreëerd wordt voor verlengde instructie, er een gedifferentieerder lesaanbod kan worden aangeboden en daarnaast leerkrachten en leerlingen beter hun tijd leren in te delen.

De onderzoeker is sinds september 2013 werkzaam op CBS “It Finster” in Workum. Zij geeft drie dagen les aan groep 7 en ondersteunt daarnaast de intern begeleider. De school wordt bezocht door 180 kinderen, die ingedeeld zijn in 8 homogene groepen. Het onderwijs wordt vormgegeven door een team van leerkrachten, onderwijsondersteuners, de interne begeleider en de schoolleider. In 2009 is er door het toenmalige team scholing gevolgd m.b.t. zelfstandig werken.

Volgens Maters en Fransen (1995) houdt zelfstandig werken in dat een leerling leert te werken zonder directe hulp van de leerkracht, wat de zelfstandigheid bevordert. Leerlingen leren verantwoordelijk te zijn voor hun eigen werk, te plannen en het leerproces te evalueren (Maters & Fransen, 1995). Tijdens dit proces heeft de leerkracht extra tijd om individuele leerlingen of groepjes van verlengde instructie te voorzien. Zelfstandig werken is een vaardigheid die voor het goed functioneren in de huidige maatschappij noodzakelijk is en waar het voortgezet onderwijs nadrukkelijk om vraagt met zijn nieuwe werkvormen (Maters & Fransen, 1995).

Uit een gesprek met de directeur blijkt dat het onderdeel zelfstandig werken op CBS “It Finster” aan vernieuwing toe is. De directeur heeft tijdens klassenbezoeken geconstateerd dat veel teamleden hun eigen koers varen en er geen sprake is van een doorgaande lijn. Tijdens teamvergaderingen geven de leerkrachten aan dat er geen duidelijke afspraken voor zelfstandig werken worden gehanteerd. Bovendien leidt dit soms tot onderlinge irritaties. Teamleden geven aan hier afspraken over te willen maken. Om goed klassenmanagement te creëren dat gedragen en uitgevoerd wordt door het gehele team is het uitzetten van een nieuwe koers urgent. Binnen het team heeft de directeur een grote verscheidenheid in het toepassen van zelfstandig werken bemerkt. Er is geen duidelijke doorgaande lijn aanwezig en daarnaast ontbreekt een logische opbouw. Uit een gesprek met de directeur blijkt dat hij het vermoeden heeft, dat dit het gevolg is van de vele personele wisselingen van de afgelopen jaren.

Visie van de school op zelfstandig werken:

Het team van CBS “It Finster” vindt het belangrijk dat ieder kind leert met vrijheid om te gaan. Kinderen worden medeverantwoordelijk gemaakt voor leren, spelen en werken, zodat ze voorbereid worden op hun taak in de maatschappij.

In de praktijk voeren de leerkrachten van CBS “It Finster” in het zelfstandig werken voor een groot gedeelte hun eigen koers. Er is geen eenduidige aanpak met betrekking tot zelfstandig werken. In het ondersteuningsbeleid van stichting Nijegaast staat duidelijk aangegeven dat er op schoolniveau afspraken moeten zijn gemaakt met betrekking tot zelfstandig werken. De wens van de onderzoeker en het team van CBS “It Finster” is, dat vanuit het theoretische kader van zelfstandig werken een start kan worden gemaakt met het creëren van een duidelijke doorgaande lijn, die handvaten biedt voor het zelfstandig werken. Hierdoor zullen alle leerlingen, met hun eigen ontwikkelingsperspectieven, beter aan bod komen en kunnen afspraken worden geborgd. Een positief gevolg hiervan is, dat door het proces van het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op zelfstandig werken er een betere afstemming ontstaat van het didactisch handelen binnen de verschillende groepen.

Centrale vraagstelling van dit onderzoek:

Op welke wijze kan het zelfstandig werken georganiseerd worden op CBS “It Finster”, zodat er een duidelijke doorgaande lijn binnen de school aanwezig is en het voor de leerkrachten en de leerlingen duidelijk is wat er van hen wordt verwacht?

Onderzoeksvraag 1:

Wat is zelfstandig werken van leerlingen binnen het basisonderwijs volgens de literatuur?

Deelvragen:

- Wat zijn de voorwaarden voor zelfstandig werken?
- Welke vormen zijn er van zelfstandig werken?
- Wat zijn voordelen en nadelen van zelfstandig werken?

Onderzoeksvraag 2:

Wat hebben leerkrachten binnen het basisonderwijs volgens de literatuur nodig om zelfstandig werken te bevorderen?

Deelvragen:

- Welke vaardigheden hebben leerkrachten binnen het basisonderwijs nodig om zelfstandig werken vorm te geven?
- Welk leerkrachtgedrag heeft een positieve invloed op zelfstandig werken?
- Welk leerkrachtgedrag is een voorwaarde om zelfstandig werken vorm te geven?

Onderzoeksvraag 3:

Wat hebben leerlingen in het basisonderwijs volgens de literatuur nodig om zelfstandig te werken?

Deelvragen:

- Welke vaardigheden hebben leerlingen in het basisonderwijs nodig?
- Welke middelen en materialen hebben leerlingen in het basisonderwijs nodig om zelfstandig te werken?
- Welke begeleiding hebben leerlingen in het basisonderwijs nodig om zelfstandig te kunnen werken?

Onderzoeksvraag 4:

Wat is de huidige situatie op CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken?

Deelvragen:

- Welke ondersteuning wordt er aan leerkrachten op CBS “It Finster” geboden om zelfstandig werken vorm te geven?
- Welke middelen en materialen worden er op CBS “It Finster” gebruikt om zelfstandig werken vorm te geven?
- Welke begeleiding wordt er op CBS “It Finster” geboden aan leerlingen om zelfstandig te werken?
- Hoe ervaren de leerkrachten het zelfstandig werken op CBS “It Finster”?
- Hoe ervaren de leerlingen het zelfstandig werken op CBS “It Finster”?

Onderzoeksvraag 5:

Wat is de gewenste situatie op CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken in de praktijk voor alle betrokkenen?

Deelvragen:

- Wat is de gewenste situatie volgens de leerkrachten van CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken?
- Wat is de gewenste situatie volgens de leerlingen van CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken?

HOOFDSTUK 2 THEORETISCH KADER

Om te kunnen vaststellen op welke wijze de verzelfstandiging van leerlingen zich ontwikkelt en wat daarvoor nodig is, is het essentieel te beschrijven wat in de literatuur onder de didactische vorm zelfstandig werken van leerlingen wordt verstaan. Daarnaast wordt de rol van leerkrachten, leeromgeving en leerlingen hierin meegenomen. Wat zijn de optimale omstandigheden voor leerkrachten en leerlingen om verzelfstandiging tijdens het zelfstandig werken te bevorderen en wat hebben zij nodig om dit positief te beïnvloeden?

2.1 Zelfstandig werken

Zelfstandig werken houdt in dat de kinderen gedurende enige tijd zonder hulp van de leraar werken (Maters & Fransen, 1995). Zij geven hierbij aan dat zelfstandig werken een onderdeel is van klassenmanagement, oftewel het geheel aan organisatorische, didactische en pedagogische vaardigheden van de leerkracht. Deze voorwaarden voor zelfstandig werken vormen samen een klimaat, waarin leren en onderwijzen op een efficiënte manier kunnen plaatsvinden (Maters & Fransen, 1995). Maters en Fransen (1995) stellen dat zelfstandig werken niet betrekking hoeft te hebben op de zojuist geïnstrueerde leerstof en dat de taak voor de leerlingen gedifferentieerd kan worden aangeboden. Daarnaast kan het een voordeel zijn dat zelfstandig werken gespreid wordt over langere tijd in de vorm van dag- of weektaken, waarbij ook de mogelijkheid tot samen werken wordt geboden (Maters & Fransen, 1995). Volgens Forrer en Schouten (2009) is zelfstandig werken een belangrijk onderdeel van de opvoeding, omdat kinderen moeten leren verantwoordelijkheid te dragen. Leerlingen werken tijdens zelfstandig werken zo onafhankelijk mogelijk van de leerkracht, maar dit betekent niet dat zij ook onafhankelijk van elkaar werken (Forrer & Schouten, 2009). Zij beweren dat leerlingen tijdens het zelfstandig werken andere leerlingen om hulp mogen vragen en elkaar indien gewenst kunnen ondersteunen.

Treffers en Goei (2004) daarentegen, beweren dat binnen de didactische organisatievorm zelfstandig werken, hogere cognitieve doelen niet goed nagestreefd en bereikt kunnen worden. Zij pleiten ervoor dat onderwijs plaats moet vinden binnen een rijke, flexibele, interactieve leeromgeving, waarbij de rol van de leerkracht essentieel is. Bij zelfstandig werken past de didactische driehoek van leerling-leraar-leerstof, maar komt de leergroep niet aan bod, terwijl dit een zeer belangrijke factor is (Treffers & Goei, 2004). Binnen een interactief, groepsgericht onderwijssysteem kunnen leerlingen van elkaar leren onder leiding en begeleiding van de leerkracht, wat tot betere resultaten zal leiden (Treffers & Goei, 2004). Volgens Treffers en Goei (2004) worden slechte prestaties van leerlingen vaak toegeschreven aan hun eigen beperkingen of de terugloop in prestaties van de leerkracht, terwijl de werkelijke oorzaak, althans voor het vak rekenen-wiskunde ligt in de overmatige accentuering van het zelfstandig werken.

2.2 Zelfstandigheid

Zelfstandig werken doet een beroep op de zelfstandigheid van de leerling. Een voorwaarde om zelfstandigheid te ontwikkelen is volgens Forrer en Schouten (2009) zelfvertrouwen. Leerlingen moeten vragen durven stellen aan klasgenoten en daarbij geen angst hebben om fouten te maken (Forrer & Schouten, 2009). Zij geven daarbij aan dat om zelfstandigheid te kunnen ontwikkelen, leerlingen zich veilig en prettig moeten voelen in de klas. Zelfstandig werken vereist een klimaat, waarbij het zelfvertrouwen van de leerling wordt versterkt (Forrer & Schouten, 2009). Hierbij moet opgemerkt worden dat dit alleen mogelijk is als

leerlingen de ruimte krijgen om zelf verantwoordelijkheid te dragen. Forrer en Schouten (2009) stellen dat een zelfstandige leerling zelf problemen oplost, kan plannen en gemotiveerd is om zelfstandig te werken. Een zelfstandige leerling kan omgaan met uitgestelde aandacht, houdt zich aan de regels en routines die gelden bij het zelfstandig werken en controleert en registreert daarbij zijn eigen werk (Forrer & Schouten, 2009).

Een belangrijke dimensie van een leerproces is de mate van zelfstandigheid waarmee ze worden uitgevoerd (Vermunt, 2007). Er is sprake van zelfstandigheid als leerlingen vooral zelf de leeractiviteit uitvoeren, waardoor ze voorbereid worden op een levensinstelling dat mensen nooit uitgeleerd zijn (Vermunt, 2007). Met name het praktisch nut van de leerstof blijkt daarbij erg belangrijk.

Treffers en Goei (2004) daarentegen, blijven er van overtuigd dat zelfstandig werken niet leidt tot zelfstandig denken noch tot toenemende zelfstandigheid.

2.3 Vormen van leren

De leerkracht stimuleert tijdens en na afloop van zelfstandig werken het kind om na te denken over de werkwijze en het werk (Forrer & Schouten, 2009). Een positief gevolg hiervan kan zijn dat leerlingen meer inzicht krijgen in hun manier van leren; wat handvaten kan creëren voor de toekomst. Vermunt (2007) beweert, dat leerlingen goed voorbereid worden op vervolgstudies door zich bewust te worden waar hun interesses en kwaliteiten liggen en geeft daarbij vier kwalitatief verschillende vormen van leren aan. In eerste instantie noemt Vermunt (2007) reproductief leren. Dit houdt in dat leerlingen de stof grondig, tot in detail bestuderen en proberen te onthouden, zodat zij die op een toets kunnen reproduceren (Vermunt, 2007). Betekenisgericht leren is leren waarbij een leerling probeert samenhangen te ontdekken in het studiemateriaal, overzicht te krijgen, er kritisch tegenover te staan en de stof zo goed mogelijk te begrijpen (Vermunt, 2007). Een andere vorm van leren is volgens Vermunt (2007) toepassingsgericht leren. Hierbij probeert een leerling zich vooral de stof concreet voor te stellen en na te denken over hoe die gebruikt kan worden in de praktijk. Een kwalitatief slechte manier van leren is ongericht leren (Vermunt, 2007). Dit betekent volgens Vermunt (2007) dat leerlingen niet weten hoe ze moeten leren.

Oostham, Peetsma en Blok (2007) stellen daarnaast dat er niet alleen aandacht moet worden besteed aan kennisverwerving, maar voornamelijk aan het leren omgaan met informatie en het toepassen hiervan. Zij geven verder aan dat leerlingen moeten leren hoe ze kennis kunnen verwerven en vervolgens via zelfreflectie kunnen nagaan of dat gelukt is. Leerlingen moeten in staat worden gesteld hun eigen leerproces te reguleren, dat wil zeggen beslissingen te nemen over wanneer en hoe ze een leertaak aan willen pakken (Oostham, Peetsma, & Blok, 2007). Volgens Oostham, Peetsma en Blok (2007) worden leerlingen betere zelfregulerende leerders, wanneer ze zelf ontdekken welke competenties nodig zijn voor het bereiken van het leerdoel. De leeropbrengst van zelfstandig werken en de invloed op het behalen van de leerdoelen is echter nog niet in onderzoek aangetoond.

2.4 Klassenmanagement

Zelfstandig werken is een organisatorische, didactische vorm van klassenmanagement (Maters & Fransen, 1995). Volgens Marzano en collega's (2010) legt klassenmanagement

naast het pedagogisch handelen een basis van structuur en zekerheid van waaruit er geleerd kan worden. Daarbij merken zij op dat het doel van het werk duidelijk omschreven en benadrukt dient te worden. De rol van de leerkracht moet hierbij niet worden onderschat, omdat van alle invloed die scholen hebben op het leren en ontwikkelen van kinderen, 67% van het effect bepaald wordt door de leerkracht (Marzano, Pickering, & Pollock, 2010). Van een leerkracht vraagt het de nodige didactische vaardigheden om deze vorm van klassenmanagement op de juiste manier vorm te geven (Marzano, Pickering, & Pollock, 2010). Volgens Marzano en collega's (2010) gaat het in eerste instantie om duidelijkheid en alertheid van de leerkracht om de betrokkenheid van leerlingen te versterken. Verder beweren zij dat het belangrijk is dat de leerkracht de leerlingen verantwoordelijkheden geeft. Het ontwikkelen van deze didactische vaardigheden van leerkrachten zal kunnen leiden tot beter klassenmanagement (Marzano, Pickering, & Pollock, 2010).

2.5 De leerkracht

De leerkracht speelt een grote rol tijdens zelfstandig werken en kan dit positief beïnvloeden (Forrer & Schouten, 2009). Volgens Forrer en Schouten (2009) is met name de positieve en motiverende houding van de leerkracht essentieel. Uit onderzoek blijkt dat individuen gemotiveerd zijn voor activiteiten, zolang er voldoende tegemoet wordt gekomen aan zowel intrinsieke als extrinsieke motivatie. Van intrinsieke motivatie is sprake wanneer personen activiteiten ondernemen omdat ze deze op zichzelf leuk of interessant vinden om te doen en in het geval van extrinsieke motivatie doen mensen dingen niet omdat ze deze activiteiten zelf plezierig of interessant vinden, maar vanwege een waarde of nut buiten deze activiteit zelf (Ryan & Deci, 2000). Het belang van extrinsieke motivatie is lange tijd onderbelicht geweest, maar Ryan en Deci (2000) benadrukken het belang hier van. Het onderwijs bevat als maatschappelijk georganiseerde socialisatie te veel kenmerken van onvrijwilligheid, van leeractiviteiten die door leerlingen verricht worden omwille van externe waarden en nut (Ryan & Deci, 2000). Dit verklaart het belang van een positieve en motiverende houding van de leerkracht.

Een ander kenmerk van een leerkracht om zelfstandig werken te bevorderen is de bereidheid om leerlingen verantwoordelijkheid te geven en het proces meer los te laten (Forrer & Schouten, 2009). Meer verantwoordelijkheid geven kan een positieve invloed hebben op zelfregulerende strategieën. Zelfregulerend leren is de vaardigheid en kennis van een leerling om het eigen leerproces te kunnen sturen, plannen, monitoren en reguleren (Herman, 2012). Recent onderzoek benadrukt dat zelfregulerend leren al vanaf de basisschool gestimuleerd en ontwikkeld zou moeten worden (Herman, 2012). Indien hier te lang mee gewacht wordt, lopen leerlingen het risico zich ineffectieve handelingen en attitudes eigen te maken die moeilijk af te leren zijn (Herman, 2012). Door leerlingen meer verantwoordelijkheid te geven kan een stap in de richting van zelfregulerend leren worden gemaakt. Daarbij is het belangrijk om na te gaan welke leerstrategieën jonge leerlingen spontaan gebruiken bij verschillende leertaken, zodat die kunnen worden versterkt (Herman, 2012). In de praktijk komt er op neer dat de leerkracht eerst helpt met het reguleren van het leerproces en vervolgens steeds minder hulp biedt, waardoor de leerling uiteindelijk zelfregulerend kan werken. Zelfstandig werken kan een eerste stap zijn om zelfregulerende strategieën te bevorderen.

Duidelijke regels en routines zijn een voorwaarde om zelfstandig te werken (Forrer & Schouten, 2009). Volgens Vernooy, Schie en Kamphuis (2012) vormen regels en routines de hoekstenen van een effectief klassenmanagement. Regels verwijzen naar verwachtingen en

eisen die aan het gedrag van de leerlingen worden gesteld en geven aan wat door de leerkrachten wel of niet van leerlingen wordt geaccepteerd (Vernooy, Schie, & Kamphuis, 2012). Het effect van duidelijke regels is dat leerlingen zich veilig, gerespecteerd en verantwoordelijk voor elkaar voelen en daarnaast de klas als plezierig ervaren (Vernooy, Schie, & Kamphuis, 2012). Routines verwijzen volgens Vernooy, Schie en Kamphuis (2012) naar de dagelijkse activiteiten in de klas zoals onder andere de organisatie van de instructie, het werken met methoden, het zelfstandig werken en het omgaan met tijd. Daarnaast geven zij aan dat regels en routines met elkaar verbonden dienen te zijn. Een voorwaarde voor een succesvolle implementatie van regels en routines is dat de leerkracht zich consistent gedraagt in het omgaan met de opgestelde regels en routines (Vernooy, Schie, & Kamphuis, 2012). Zij geven verder aan dat re-teaching, oefenen, feedback, maar ook leerlingen regelmatig attenderen op de afgesproken routines er toe bijdraagt dat regels en routines al snel tot het dagelijks gedrag van de leerlingen behoren. Het is belangrijk dat de leerkracht in de eerste dagen van het nieuwe schooljaar doelgericht aandacht besteedt aan de invoering van de regels en routines door deze uit te leggen, over het waarom en hoe ervan te praten en te oefenen met de leerlingen (Vernooy, Schie, & Kamphuis, 2012).

Bij zelfstandig werken is het verder van belang dat de leerkracht zich bewust is dat dit een leerproces is (Forrer & Schouten, 2009). Volgens Maters en Fransen (1995) is het belangrijk van tevoren afspraken te maken over bijvoorbeeld hulp te vragen en te verlenen. Het is daarbij volgens hen van belang dat leerlingen leren duidelijke vragen te stellen. Met betrekking tot zelfstandig werken leert de leerkracht leerlingen aan om oplossingsmethodes uit te leggen in kleine stapjes (Maters & Fransen, 1995).

Tot slot is het bij zelfstandig werken van belang dat een leerkracht rekening houdt met verschillen tussen leerlingen onderling (Forrer & Schouten, 2009). Volgens Vernooy (2009) is convergente differentiatie een evidence-based aanpak voor het beter omgaan met verschillen. Convergente differentiatie betekent, dat er doelgericht onderwijs wordt gegeven om alle leerlingen in de groep tenminste de gestelde minimumdoelen voor de basisvaardigheden te laten bereiken (Vernooy, 2009). Het streven hierbij is volgens Vernooy (2009) dat alle leerlingen profiteren van de groepsinstructie, maar dat er tijdens de verwerking rekening wordt gehouden met de verschillen tussen leerlingen. Zelfstandig werken kan onder andere meer onderwijstijd in de zin van instructie- en leertijd opleveren. Dit is een must voor de leerontwikkeling van risicoleerlingen (Vernooy, 2009). Kenmerken van een effectieve aanpak zijn juist de risicoleerlingen zoveel mogelijk bij de groep te houden, waardoor ze ook met de goede leerlingen optrekken (Vernooy, 2009). Zelfstandig werken biedt de mogelijkheid voor de leerkracht om na de groepsinstructie, door verlengde instructie aandacht aan hun problemen besteden.

Volgens Vermunt (2007) vraagt de rol van de leerkracht bij zelfstandig werken om een duidelijke visie op onderwijzen en het leren van leerlingen. Vermunt (2007) geeft daarbij aan dat bij de leerkracht de bereidheid en motivatie niet mogen ontbreken om energie te investeren in een andere manier van onderwijs geven dan ze gewend zijn. Het is daarnaast een voorwaarde dat de leerkracht de concepten en principes, zoals bovenstaand omschreven begrijpt die er aan ten grondslag liggen (Vermunt, 2007). Hij stelt verder dat een goede leerkracht durft te reflecteren op eigen handelen en ervaringen, omdat onderwijsinnovaties staan of vallen met de leerkrachten die haar vormgeven. Oostham, Peetsma en Blok (2007) daarentegen beweren dat de rol van de leerkracht voorheen werd gezien als een instructeur of kennisoverdrager. Binnen het zelfstandig werken verandert dit volgens hen in de rol van coach en begeleider, zodat leerlingen zelf leren kennis te verwerven vanuit een reflecterende houding.

2.6 Executieve functies

Om zelfstandig te kunnen werken is het van belang dat leerlingen bepaalde vaardigheden trainen en aanleren. Deze vaardigheden worden executieve functies genoemd. Executieve functies hebben betrekking op het gebruik van bepaalde denkvaardigheden en sturen daarnaast het gedrag van leerlingen aan en het vermogen om zich aan te passen (Dawson & Guare, 2010). Met betrekking tot zelfstandig werken gaat het hierbij onder andere om:

- planning: het vermogen om een plan te bedenken om een doel te bereiken of een taak te voltooien. Volgens Forrer en Schouten (2009) leren kinderen door zelfstandig werken activiteiten in te plannen. Een dagtaak of weektaak kan hierbij ondersteuning bieden.
- organisatie: het vermogen om dingen volgens een bepaald systeem te ordenen en arrangeren. Ook hier kan een dagtaak of weektaak volgens Forrer en Schouten (2009) een hulpmiddel zijn.
- timemanagement: het vermogen om tijd te kunnen indelen. De tijd dat de kinderen zelfstandig werken worden door de leerkracht zorgvuldig vastgesteld en langzaam uitbreid en de tijd dat de leerlingen de leerkracht niet mogen storen, steeds wat langer (Forrer & Schouten, 2009). Het is verder volgens Forrer en Schouten (2009) van belang de duur van het zelfstandig werken aan te passen op de leeftijd en ervaring van de kinderen. Door iedere dag het zelfstandig te werken iets uit te breiden, krijgen leerlingen houvast en structuur en wordt het tijdsbesef ontwikkeld (Forrer & Schouten, 2009)
- metacognitie; het vermogen om een stap terug te doen om de situatie te overzien. Volgens Fogarty (2009) is er sprake van metacognitie wanneer een leerling een vorm van bewustzijn en controle heeft over wat en hoe er op dat moment geleerd wordt. Voorbeelden hiervan met betrekking tot zelfstandig werken zijn dat een leerling een fout corrigeert of iets nogmaals te leest omdat er iets onduidelijk is. Fogarty (2009) vindt dat metacognitieve reflectie nog beter uitdrukt dat het gaat om het aanleren van strategieën van denken over denken. Volgens haar vergroot het bewust inzetten van metacognitieve reflectie de kans op transfer aanzienlijk, zeker wanneer leerlingen weten wat daarin hun sterke en zwakke kanten zijn. Aan het einde van een periode van zelfstandig werken kijkt de leerkracht met de leerlingen terug op het proces en op het resultaat (Forrer & Schouten, 2009). De leerlingen kunnen op deze manier leren van elkaars ervaringen en de leerkracht heeft de gelegenheid om de routines van het zelfstandig werken nog eens onder de aandacht te brengen. Volgens Forrer en Schouten (2009) kunnen er tijdens het zelfstandig werken eveneens individuele gesprekken plaatsvinden. De leerkracht stimuleert het kind hierdoor om na te denken over zijn eigen werkwijze en zijn eigen werk. Dit werkt positief voor de ontwikkeling van metacognitieve vaardigheden.

Executieve functies zijn aangeboren, maar bij kinderen met aandacht stoornissen, verworven hersenletsel en stoornissen in het autismespectrum zijn ze in mindere mate ontwikkeld (Dawson & Guare, 2010). Zelfstandig werken vraagt volgens Dawson en Guare (2010) te veel van leerlingen met slecht ontwikkelde executieve functies, waardoor het leerproces kan stagneren. Aarssen, van der Bolt, Leseman, Davidse, de Jong, Bus en Mesman (2010) hebben in onderzoek aangetoond dat de oorzaak van slecht ontwikkelde executieve functies ook kan liggen in het ontbreken van voldoende oefening, doordat ouders het impulsieve gedrag van het kind niet corrigeren en het kind niet leren hoe het een probleem op kan

lossen. Tevens zijn ouders soms niet in staat goed probleemoplossend gedrag te modelleren, doordat ze zelf zwakke executieve vaardigheden hebben (Aarssen, et al., 2010). Om de executieve functies te trainen is in eerste instantie een meting vereist om te diagnosticeren op welk vlak de interventie moet plaatsvinden (Dawson & Guare, 2010). Dawson en Guare (2010) geven hierbij aan dat deze interventie zowel klassikaal als individueel kan plaatsvinden. Daarnaast stellen zij dat schooltaken moeten worden aangepast, zodat de belasting wat betreft executieve functies het vermogen van de leerling niet te boven gaat. De aanpassingen om dit te realiseren betreffen meestal niet zozeer de inhoud als wel de vorm van de taak (Dawson & Guare, 2010). Hierdoor zullen leerlingen leren omgaan met schooltaken en daardoor op het juiste pad worden gezet naar succes in de verdere schoolloopbaan.

2.7 Materialen

Volgens Maters en Fransen (1995) is het van belang dat er duidelijke afspraken met leerlingen worden gemaakt aangaande:

- het materiaal;

Het is belangrijk dat de leerkracht van tevoren afspraken maakt welke materialen leerlingen zelf kunnen pakken en waar de materialen zich bevinden. Volgens Vernooy, Schie en Kamphuis (2012) moeten leerlingen zich door de klas kunnen bewegen, zonder daarbij andere leerlingen te storen. De inrichting van de klas heeft invloed op het klassenmanagement, het lesgeven en het leren (Vernooy, Schie, & Kamphuis, 2012).

- de mogelijkheid tot samenwerken;

De leerkracht geeft van tevoren instructie aan de leerlingen met betrekking tot samenwerken (Forrer & Schouten, 2009). Dit houdt in dat de leerlingen een ander leren te helpen door vragen te stellen of door iets voor te doen in plaats van het goede antwoord te geven. De leerkracht en de leerlingen stellen hier samen duidelijk regels en routines voor op (Forrer & Schouten, 2009).

- de taak;

De taak mag niet te gemakkelijk zijn en de inhoud van de taak sluit aan bij de leerdoelen (Forrer & Schouten, 2009). Verder is het volgens Forrer en Schouten (2009) van belang dat de inhoud van de taak al eerder is behandeld en de taak betekenisvol en aantrekkelijk is (Forrer & Schouten, 2009). Volgens Maters en Fransen (1995) is het verder van belang afspraken te maken over wat de leerlingen kunnen doen, wanneer ze de taak niet begrijpen. Dit kan onder andere door middel van een stappenplan.

- onderlinge problemen;

Bij ongewenst gedrag moet de leerkracht actie ondernemen door onmiddellijk op ongewenst gedrag te reageren (Forrer & Schouten, 2009). Dit doet de leerkracht zo onopvallend mogelijk en trekt daarbij niet de aandacht van de hele groep. Volgens Forrer en Schouten (2012) is het belangrijk om met respect en redelijkheid te reageren om het effect duurzaam te maken. Zij geven verder aan dat het hierbij belangrijk is dat de leerkracht zich niet laat leiden door emoties, want dat verstoort de relatie tussen leerkracht en kind. Het helpt leerkrachten om zich emotioneel objectief op te stellen, als zij zich verdiepen in de oorzaak van het gedrag van de leerling (Forrer & Schouten, 2009).

- samenwerken;

Volgens Marzano (2013) is samenwerken één van de negen didactische principes die kan worden ingezet om de ontwikkeling van leerlingen te bevorderen. Uitgedrukt in

percentages geeft dit een winst van 27% (Marzano R. J., 2013). De leerkracht geeft de kinderen instructie met betrekking tot het samenwerken en maakt hierover duidelijke afspraken (Forrer & Schouten, 2009).

- uitgestelde aandacht.

Het is van belang dat leerlingen bij zelfstandig werken om leren te gaan met uitgestelde aandacht (Maters & Fransen, 1995). Dit betekent dat de kinderen wel aandacht krijgen, maar niet op het moment dat zij dat willen, omdat de leraar bezig is met instructie. Met behulp van een symbool kan worden aangegeven wanneer de leerkracht wel of niet beschikbaar is voor vragen.

2.8 Integraal antwoord onderzoeksvraag

Vanuit de theorie kan geconcludeerd worden dat zelfstandig werken een belangrijk onderdeel van de opvoeding is, omdat kinderen leren verantwoordelijkheid te dragen. Zelfstandig werken is het werken zonder directe begeleiding van de leerkracht met behulp van een dagtaak of weektaak. De leerlingen werken tijdens zelfstandig werken zo onafhankelijk mogelijk van de leerkracht, maar dit betekent niet dat zij ook onafhankelijk van elkaar werken. Leerlingen mogen tijdens het zelfstandig werken andere leerlingen om hulp vragen en elkaar ondersteunen.

Leerkrachtvaardigheden die het zelfstandig werken bevorderen zijn:

- Positieve en motiverende houding;
- De bereidheid om leerlingen verantwoordelijkheid te geven;
- Zorgen voor duidelijke regels en routines;
- Bewustwording dat zelfstandig worden een leerproces is;
- Rekening houden met verschillen tussen leerlingen.

De leerling leert door zelfstandig werken:

- Taken plannen;
- Zelf problemen oplossen;
- Controleren en registreren van eigen werk;
- Hulp verlenen aan anderen;
- Om te gaan met uitgestelde aandacht;
- Samenwerken;
- Zich aan de regels en routines te houden die gelden bij het zelfstandig werken.

2.9 Van theorie naar praktijk

In dit praktijkonderzoek wordt onderzoek gedaan naar huidige situatie op CBS "It Finster" met betrekking tot zelfstandig werken. Hierin wordt zowel de visie en beleving van leerkrachten en leerlingen als die van de intern begeleider en directeur meegenomen, naast het bestaande document van zelfstandig werken.

De onderzoeker maakt gebruik van verschillende instrumenten om antwoorden te vinden op de onderzoeksvragen over de praktijk. Aanvankelijk worden de bevindingen met betrekking tot zelfstandig werken uit klassenbezoeken van de directeur en de intern begeleider duidelijk met behulp van een semigestructureerd interview. In dit interview worden de punten uit de

vragenlijsten eveneens meegenomen. Voor zowel de leerlingen van de groepen zes tot en met acht, als voor de leerkrachten van de groepen één tot en met acht is een vragenlijst ontworpen naar aanleiding van bevindingen uit de literatuur die van belang zijn voor het ontwikkelen van een doorgaande lijn voor zelfstandig werken. In de groep één, drie, vijf en acht wordt het zelfstandig werken geobserveerd met behulp van een observatieformulier gebaseerd op de antwoorden van de vragenlijsten. Het bestaande document voor zelfstandig werken wordt middels een checklist geanalyseerd. Tenslotte worden de bevindingen teruggekoppeld naar het team om samen uiteindelijk een nieuwe visie vast te stellen en een start te maken met het ontwikkelen van een doorgaande lijn voor zelfstandig werken, waarin ook afspraken voor de borging worden vastgelegd.

HOOFDSTUK 3 OPZET VAN HET ONDERZOEK

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode met betrekking tot zelfstandig werken op CBS “It Finster” uitgekristalliseerd. De onderzoeksgroepen worden beschreven en de methodieken die ingezet zijn voor het praktijkonderzoek worden verder toegelicht en verantwoord.

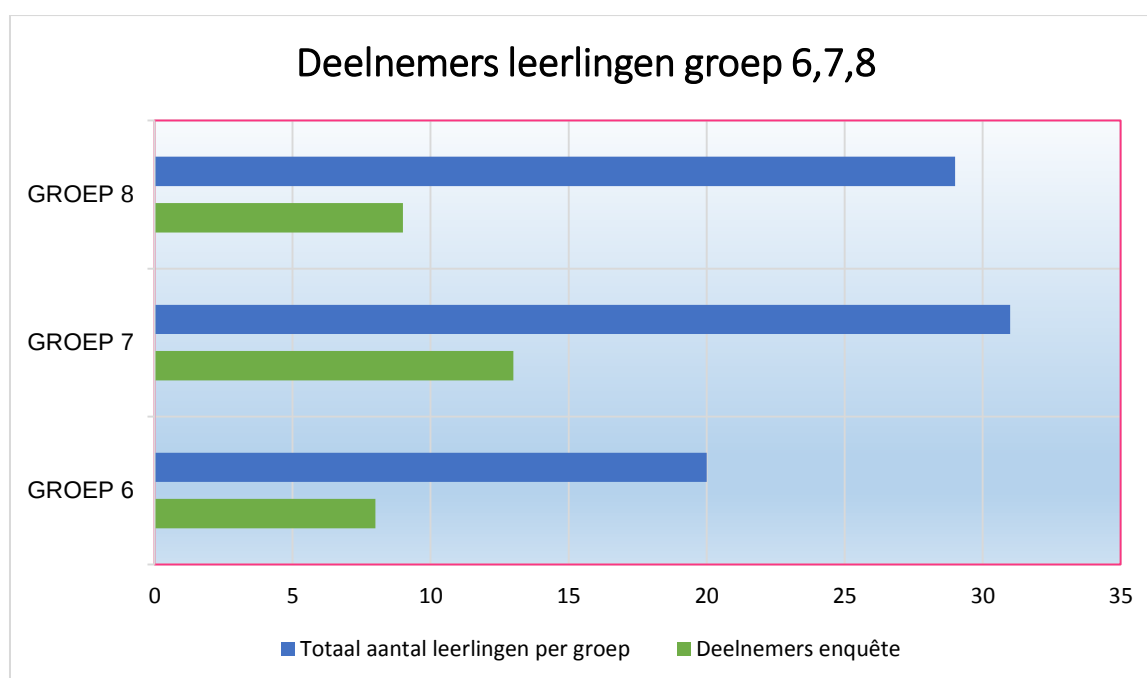
Daarnaast wordt er aandacht besteed aan de validiteit en de triangulatie van het onderzoek.

3.2 Onderzoeksgroepen

Om de huidige werkwijze van zelfstandig werken op CBS “It Finster” in kaart te brengen zijn de leerlingen, leerkrachten, de directeur en de intern begeleider betrokken bij het onderzoek.

3.2.1 Leerlingen

Om praktische redenen, oftewel het beperken van de overlast voor zowel leerlingen als leerkrachten is er voor gekozen de populatie van leerlingen ad random (Harinck, 2007) te selecteren. Ad random houdt in dat willekeurig uit de populatie deelnemers worden gekozen voor het onderzoek. Hierbij is gebruik gemaakt van het computerprogramma Namenkiezer (Schoolbordportaal, 2014). Volgens Harinck (2007) is de beste manier om een representatieve steekproef te vormen het willekeurig kiezen uit de populatie. Het totaal aantal leerlingen van groep 6,7 en 8 zijn 80. Hiervan zijn 30 leerlingen ad random geselecteerd.

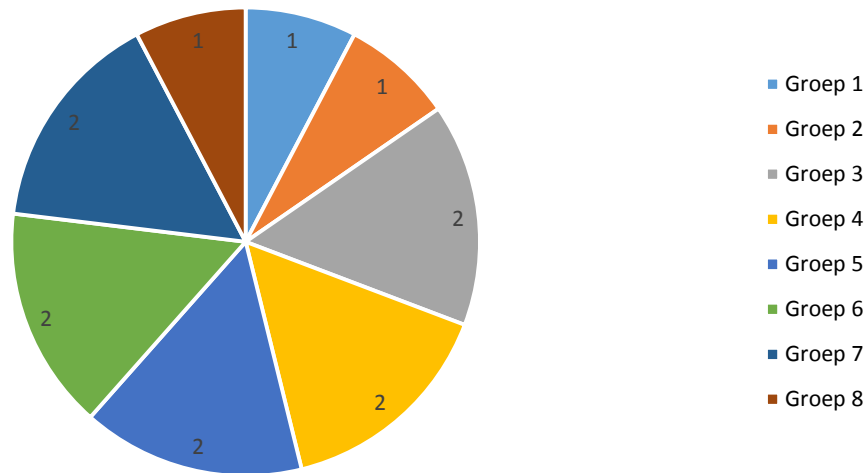

Figuur 1 Deelnemers enquête ad random

3.2.2 Leerkrachten

Van het totaal van dertien leerkrachten heeft honderd procent meegewerkt aan de enquête. De leerkrachten zijn als volgt verdeeld over de groepen.

Verdeling leerkrachten over de groepen 1 tot en met 8

Figuur 2 Verdeling leerkrachten over de groepen 1 tot en met 8

Daarnaast hebben er vier observaties, gericht op zelfstandig werken plaatsgevonden in de groepen één, drie, vijf en acht.

3.2.3 Directeur en intern begeleider

Om de ervaringen en bevindingen van de directeur en de intern begeleider mee te nemen in het onderzoek is er een semi-gestructureerd interview gepland, waarvan de vragen naar aanleiding van de enquête voor leerkrachten zijn opgesteld.

3.3 Methodiek

Om te onderzoeken op welke wijze de leerkrachten van CBS “It Finster” zelfstandig werken vorm geven binnen de onderwijspraktijk, wordt een onderzoek uitgevoerd. Allereerst om de huidige situatie en werkwijze vast te stellen, met als uiteindelijk doel het ontwikkelen van een nieuw beleidsstuk met betrekking tot zelfstandig werken. Wanneer de visie van zelfstandig werken gezamenlijk onder de loep wordt genomen en aangepast wordt aan de situatie ontstaat er draagvlak binnen het team, de schoolleider, de intern begeleider en de leerlingen om deze verandering te doen slagen.

3.4 Onderzoeksinstrumenten

Voor het verkrijgen van data om de onderzoeksvragen te beantwoorden wordt er gebruik gemaakt van vijf soorten gegevensbronnen, namelijk:

- een digitale enquête over zelfstandig werken voor de leerkrachten;
- een digitale enquête over zelfstandig werken voor de leerlingen;
- een observatiemodel voor het observeren van zelfstandig werken binnen de groepen;
- een semi-gestructureerd interview met de directeur en de intern begeleider van CBS “It Finster”;

- een checklist voor zelfstandig werken om het bestaande document te toetsen aan bevindingen vanuit de literatuur.

Er vindt binnen dit onderzoek eenmalig een meetmoment plaats met behulp van de genoemde instrumenten in de periode van april 2014 tot en met mei 2014. In de bijlage zijn de instrumenten, welke hieronder kort worden beschreven bijgevoegd.

3.4.1 Enquête zelfstandig werken leerkrachten

De digitale enquête voor de leerkrachten (Enquetes maken, 2014) bestaat uit een aantal vragen gericht op zelfstandig werken. De vragen zijn gebaseerd op bevindingen over zelfstandig werken vanuit de literatuur en de doorgaande lijn voor zelfstandig werken van CBS “It Finster”, welke ontwikkeld is in 2009. De vragenlijst voor de leerkrachten heeft als doel een duidelijk beeld te schetsen van de attitude en werkwijze van de leerkrachten van CBS “It Finster” ten aanzien van zelfstandig werken. De enquête bestaat uit 17 vragen, waarvan acht meerkeuze en negen open vragen. Volgens Harinck (2007) kunnen de respondenten bij de open vragen antwoorden naar eigen inzicht en leveren de antwoorden daarom meer informatie op.

In de enquête komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Dagtaak/weektaak;
- Instructietafel;
- Stopteken;
- Aandachtsblokje;
- Materialen.

Voorafgaand aan de enquêtes krijgen de respondenten een korte mondelinge uitleg, waarbij aangegeven wordt dat vertrouwelijkheid en anonimiteit gewaarborgd is.

Inzicht in elkaars werkwijze en visie kan leiden tot interventies en aanpassingen om een zichtbare, doorgaande lijn van groep één tot en met acht te creëren.

3.4.2 Enquête zelfstandig werken leerlingen

De enquête voor de leerlingen (Enquetes maken, 2014) bestaat eveneens uit vragen met betrekking tot bovenstaande onderwerpen. In deze vragen wordt daarnaast specifiek naar de beleving van de leerlingen gevraagd. Volgens Harinck (2007) kan met behulp van een vragenlijst in relatief korte tijd een grote groep leerlingen bevraagd worden.

In de opzet van de gesloten en open vragen is gekozen voor een duidelijke, rustige lay-out. Dit bevordert de respons van de leerlingen (Harinck, 2007). Omdat het beantwoorden van vragen voor jongere leerlingen lastig kan zijn, is het onderzoek met betrekking tot de beleving en visie van de leerlingen beperkt tot groep zes, zeven en acht. De verwerking van de gesloten vragen vindt plaats volgens een statistische analyse.

De lengte van de vragenlijst is beperkt tot zeven vragen, waarvan vier open vragen. Hierdoor neemt de kans op volledige ingevulde vragenlijsten toe. In de inleiding worden de leerlingen om enkele achtergrondgegevens gevraagd die relevant kunnen zijn voor de verwerking (Harinck, 2007). Om de betrouwbaarheid van de vragenlijsten te waarborgen zijn beide enquêtes van tevoren getest door twee personen die niet deelnemen aan het onderzoek.

3.4.3. Observatiemodel zelfstandig werken

Met behulp van een gestructureerde observatielijst wordt onderzocht of de ingevulde antwoorden van de enquêtes daadwerkelijk overeenkomen met de uitvoering van zelfstandig werken in de praktijk.

Na afloop van de observatie is de desbetreffende leerkrachten de mogelijkheid geboden om de antwoorden mondeling toe te lichten. Dit om misverstanden te voorkomen en het inzicht in de werkwijze en de visie van de leerkracht nog verder uit te diepen.

3.4.4 Interview directeur en intern begeleider

Het interview met de directeur en de intern begeleider wordt een semi-gestructureerd interview genoemd. Een semi-gestructureerd interview heeft een onderwerp en een aantal hoofdvragen die aan de orde moeten komen (Harinck, 2007). De onderzoeker kan, hetzij in beperkte mate de volgorde van de vragen aanpassen als dat beter in de loop van het gesprek past (Harinck, 2007). Het interview wordt vooraf ingeleid door het aangeven van het doel, de verwachte duur en de wijze van terugkoppeling van de resultaten. Het interview heeft als doel de bevindingen van de directeur en intern begeleider naar aanleiding van klassenbezoeken gericht op zelfstandig werken in kaart te brengen.

3.4.5 Analyse document zelfstandig werken

Het huidige document voor zelfstandig werken, welke is vastgesteld in 2009 wordt aan de hand van een checklist geanalyseerd. De checklist is ontwikkeld naar aanleiding van de bevindingen uit de literatuur, waar de afspraken voor zelfstandig werken aan moeten voldoen.

3.5 Triangulatie

Om binnen dit onderzoek de validiteit te vergroten, wordt er gebruik gemaakt van triangulatie. Triangulatie is het vanuit verschillende invalshoeken naar een verschijnsel kijken (Harinck, 2007). Om op een betrouwbare wijze de data te analyseren, conclusies en aanbevelingen te kunnen doen is triangulatie een vereiste (Harinck, 2007). Harinck (2007) geeft aan dat door het gebruik maken van meerdere instrumenten (enquêtes, checklist, observaties, interview) en verschillende typen informanten (directeur, intern begeleider, leerkrachten, leerlingen) de triangulatie in dit onderzoek wordt gewaarborgd. Om te voorkomen dat er door leerkrachten in de vragenlijst gewenste antwoorden worden gegeven, wordt er op de betreffende onderzoeksvraag nog een instrument ingezet, namelijk een observatiemodel. Het semi-gestructureerd interview geeft daarnaast nog de bevindingen van de directeur en de intern begeleider aan om de betrouwbaarheid te waarborgen.

3.6 Communicatie

Voorafgaand aan het onderzoek wordt het team van CBS "It Finster" gevraagd om hun medewerking aan het onderzoek te verlenen. Tijdens teamvergaderingen zijn de teamleden geïnformeerd over de opzet, het doel en het verloop van het onderzoek. De uitnodigingen voor deelname aan de enquêtes is na mondelinge toelichting in de teamvergadering per mail verstuurd, voorzien van een korte inleiding om er zeker van te zijn dat alle teamleden op de hoogte zijn van de opzet. De afspraken voor klassenobservaties vinden individueel plaats, alsmede het semigestructureerde interview met de directeur en de intern begeleider.

De leerlingen van de groepen zes tot en met acht worden mondeling gevraagd om hun medewerking te verlenen en krijgen vooraf een korte uitleg over de digitale enquête.

De gegevens van de verschillende instrumenten worden anoniem verwerkt om de privacy te kunnen waarborgen. Na afloop van het verzamelen van de data, wordt aan het team een presentatie gegeven waarin de bevindingen worden gepresenteerd en vanuit dat vertrekpunt de doorgaande lijn voor zelfstandig werken opnieuw kan worden vastgesteld. Na het afronden van het onderzoek zullen met de directeur en het team borgingsafspraken worden opgesteld om te voorkomen dat het plan een papieren versie blijft.

HOOFDSTUK 4 RESULTATEN

4.1 Inleiding

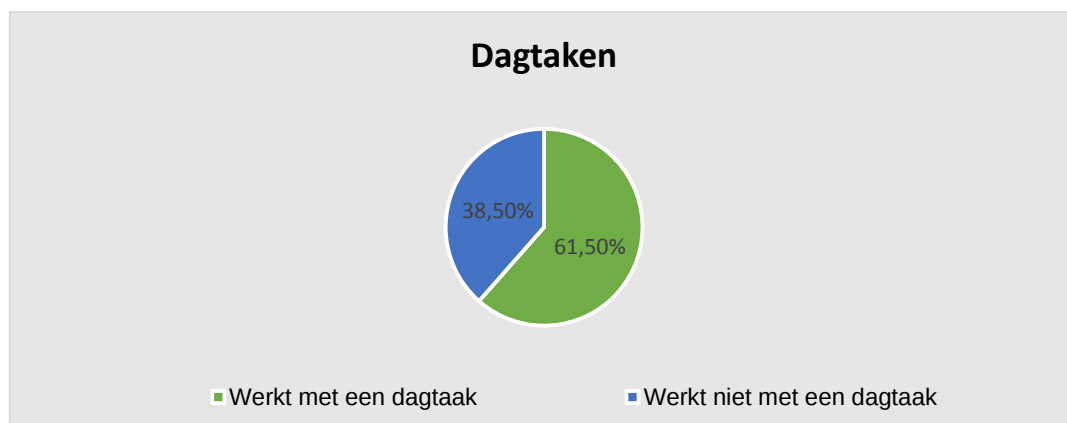
In dit hoofdstuk zijn de resultaten die door middel van de ingezette onderzoeksinstrumenten verkregen zijn beschreven. Als leidraad worden de onderzoeksvragen en de deelvragen hierbij gebruikt.

4.2 Resultaten enquête leerkrachten

De resultaten van de leerkrachtenenquête wordt in de verschillende paragrafen uitgekristalliseerd naar onderwerp.

4.2.1 Inzet dagtaken

In eerste instantie is het gebruik van een dagtaak en de inzet daarvan onderzocht. Uit de resultaten blijkt dat van de dertien teamleden 61,5% hier mee werken.

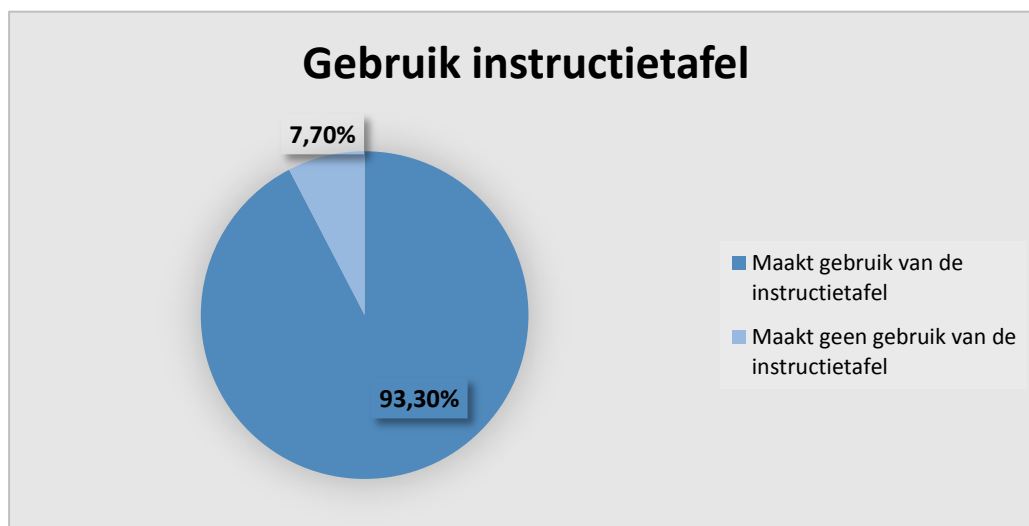

Figuur 3 Werken met een dagtaak. (N=13)

De groepen waar gewerkt wordt met een dagtaak, maken hier twee keer per week gebruik van. De inzet van dagtaak verschilt per groep. Er zijn groepen waar gebruik gemaakt wordt van een planbord, waar de leerlingen hun naam onder de gekozen activiteit welke met kleuren en symbolen worden aangegeven hangen. Andere groepen maken de dagtaak vanaf het schoolbord en de resterende groepen maken gebruik van een papieren versie. Ook de instructie wordt verschillend aangeboden. Er zijn groepen waar de instructiemomenten op de dagtaak staan aangegeven en er zijn groepen die vooraf aan de dagtaak instructie over alle vakken krijgen. Verder zijn er groepen waar de doelen van de lessen op de dagtaken staan vermeld en wordt er door enkele leerkrachten een gedifferentieerd lesaanbod aangeboden door de dagtaak meer individueel toe te spitsen. In sommige groepen mogen de leerlingen de volgorde van de vakken zelf bepalen en een planning maken. In andere groepen wordt er een vaste volgorde aangehouden. In enkele groepen wordt op de dagtaak aan het einde van de dag door de leerlingen zelf aangegeven hoe het gegaan is, of de doelen bereikt zijn en wat ze de volgende keer eventueel anders zouden kunnen doen. In andere groepen wordt bijgehouden welk gedeelte van het werk er inmiddels gedaan is. Ook het aanbod voor de plusleerlingen wordt in bepaalde groepen op de dagtaak vermeld. Groepen waar niet gewerkt wordt met een dagtaak krijgen veelal klassikaal les. De instructies worden per vakgebied gegeven met daarop volgend de uitleg voor de verwerking. Het antwoord op de vraag hoe de inzet van de dagtaak het liefst wordt gezien wordt veelal beantwoord met zoals de situatie nu is, met de opmerking dat het betreurd wordt dat de doorgaande lijn voor zelfstandig werken ontbreekt. Verder wordt door enkele leerkrachten aangegeven dat zij graag een uitbreiding willen naar een weektaak.

4.2.2 Inzet instructietafel

Om een duidelijk beeld te creëren van de inzet van de instructietafel zijn daar een gesloten vraag en twee open vragen over gesteld in de enquête. Allereerst de vraag of er gebruik wordt gemaakt van de instructietafel. Dan hoe de instructietafel op dit moment wordt ingezet en tot slot hoe de inzet van de instructietafel het liefst wordt gezien. Uit de resultaten blijkt dat 92,3% hier gebruik van maakt.

Figuur 4 Werken met de instructietafel. (N=13)

De instructietafel wordt ingezet om:

- verlengde instructie te verlenen aan een vaste groep leerlingen zoals omschreven in het groepsplan;
- leerlingen onder begeleiding van de leerkracht aan te laten werken;
- groepswork en presentaties;
- het uitvoeren van handelingsplannen;
- gedurende de les de leerlingen die vastlopen de kans te geven vrijwillig of verplicht even bij de leerkracht te gaan zitten;
- leerlingen met concentratieproblemen even apart te nemen;
- voor levelwerkers om instructie te verlenen.

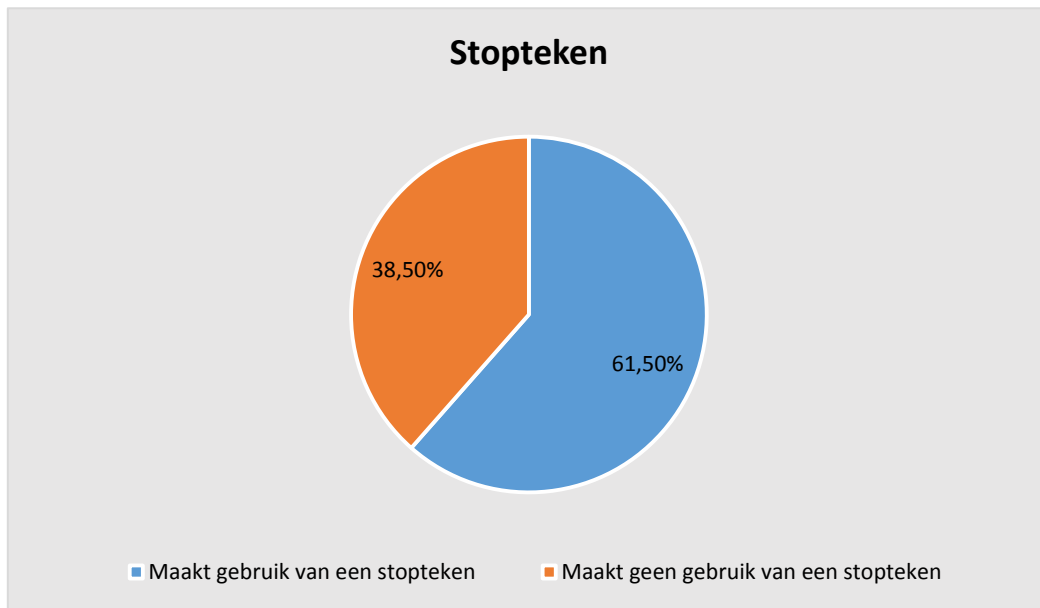
De inzet van de instructietafel wordt het liefst gezien als:

- een eenduidige aanpak door de hele school, zodat leerlingen weten hoe er gewerkt wordt en om verwarring te voorkomen;
- indien nodig inzetten;
- zoals het nu is;
- Niet altijd gebruiken voor het extra-instructiegroepje. Als de verlengde instructiegroep zelf verder kan weer op hun eigen plek aan de slag in plaats van altijd aan de instructietafel te moeten zitten. Zo komt er meer plaats voor andere leerlingen;
- meer keuze bij leerlingen en leerkracht wie bij de instructietafel komt te zitten, zodat de verlengde instructiegroep door andere leerlingen wordt geholpen en zij daardoor het gevoel hebben meer "normaal" te zijn.

Verder wordt aangegeven dat er volgend jaar door de leerkracht minder verlengde instructie aan de instructietafel kan worden verleend, omdat er dan met combinatiegroepen zal worden gewerkt.

4.2.3 Inzet stopteken

Over het gebruik en de inzet van het stopteken zijn op dezelfde wijze als de inzet van de instructietafel één gesloten en twee open vragen gesteld. Uit de antwoorden blijkt dat 61.5% gebruik maakt van een stopteken.

Figuur 5 Gebruik maken van het stopteken.(N=13)

Het stopteken wordt gebruikt als:

- er verlengde instructie wordt verleend. Dan moeten de leerlingen doorgaan met de lesstof die ze wel begrijpen, de naaste leerling om hulp vragen of wachten tot de stip weer op groen staat omdat er dan door de leerkracht een hulpronde wordt gedaan;
- een beer met de rode sjaal op de stoel van de leerkracht, als teken dat de leerkracht niet gestoord mag worden om te leren om te gaan met uitgestelde aandacht en verlengde instructie te verlenen;
- bij elk groepje liggen drie kaarten groen, oranje en rood met een Donald Duck plaatje. De leerlingen moeten proberen als groepje het groene kaartje op het einde van de dag nog te hebben. Als dit alle vijf groepen lukt, krijgen ze een punt. Bij 10 punten een "middag" naar keuze;
- "Flupke" (een rood gek knuffelbeest) komt op de instructietafel te staan of het stoplicht op het bureau staat op rood;
- gebruik hem niet dagelijks, want het is niet altijd nodig. Hangt van de groep af;
- een rode sjaal, als ik bij de instructietafel zit.
- dat de leerlingen niet bij mijn bureau mogen komen.

Verder zijn er ook leerkrachten die geen gebruik maken van een stopteken, maar waar de afspraak geldt dat de leerkracht niet gestoord mag worden aan de instructietafel.

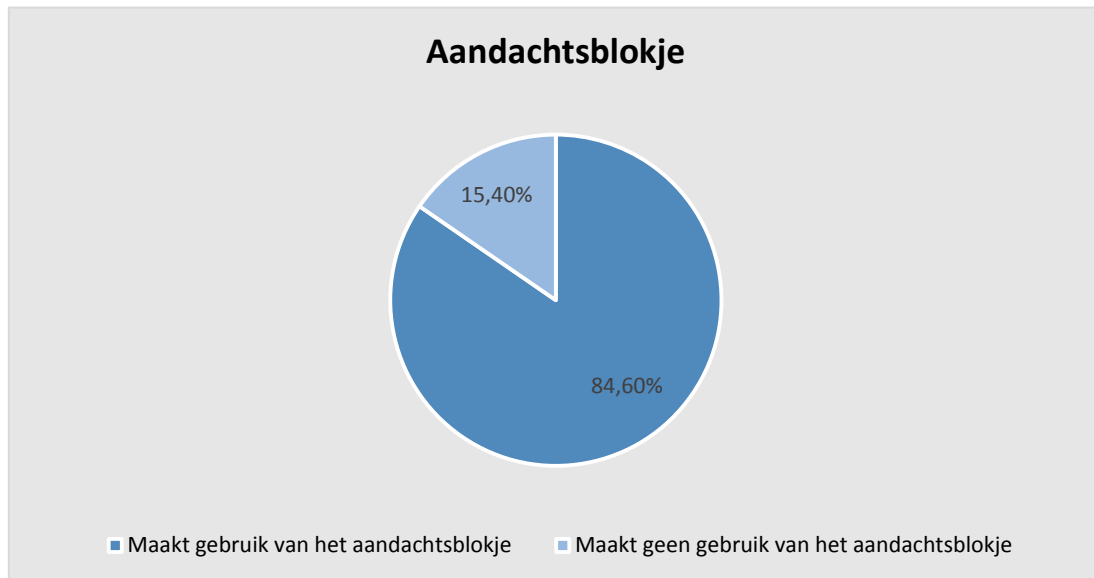
De inzet van het stopteken wordt het liefst gezien als:

- de vorm is niet belangrijk (stoplicht, sjaal, ketting, rode hand). Het is belangrijk dat er een teken op een eenduidige manier wordt gebruikt, in alle groepen;
- een duidelijk teken, zodat iedereen weet dat hij/zij even moet stoppen voor bijvoorbeeld een klassikale uitleg;
- een eenduidige aanpak voor de doorgaande lijn;
- zoals het nu is;
- een rood teken op het bord.

De eenduidige aanpak voor de doorgaande lijn wordt door meerdere leerkrachten genoemd.

4.2.3 Inzet aandachtsblokje

Tot slot wordt het gebruik, de inzet en de gewenste inzet op de dezelfde manier onderzocht. Uit de antwoorden blijkt dat 84.6% hier mee werkt.

Figuur 6 Gebruik maken van het aandachtsblokje. (N+13)

Het aandachtsblokje wordt als volgt ingezet:

- Tijdens het zelfstandig werken staat het blokje bij iedereen op tafel, zodat de leerkracht tijdens mijn hulprondes ziet wie extra ondersteuning nodig heeft;
- De leerlingen die het blokje op groen hebben mogen (zachtjes) elkaar hulp verlenen. Rood betekent niet storen;
- Om aan te geven dat er stil gewerkt moet worden;
- Leerlingen werken met een aandachtsblokje en kunnen hierdoor goed samenwerken, maar ook doorgaan bij een vraag (deze wordt eerst gesteld in het groepje, hierna wordt de aandachtsblokje op het vraagteken gezet. De leerkracht regelmatig langs om hulp te verlenen;.
- Zodat de leerlingen kunnen aangeven of ze gestoord willen worden;
- De leerlingen mogen hun vraag zachtjes aan een ander kind in het groepje stellen. Deze mag hulp verlenen;
- Blijft de leerling met de vraag zitten, dan zet hij/zij de dobbelsteen op het vraagteken en gaat dan verder met een andere opdracht;
- Uitgestelde aandacht;
- De leerlingen zetten hun blokje eerst een periode op rood en daarna kunnen zij zelf beslissen hoe ze het blokje neerzetten;
- Daar werk ik niet mee.

De inzet van het aandachtsblokje wordt het liefst gezien als:

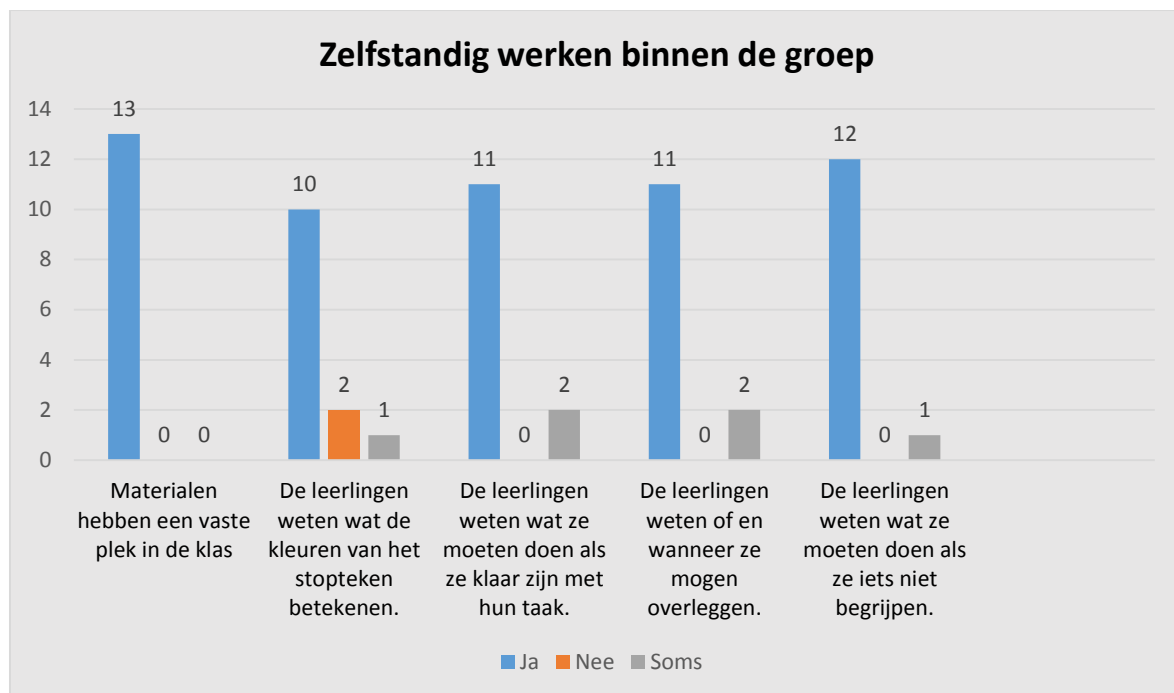
- een eenduidige aanpak door de hele school;

- in elke groep blokjes gebruiken. Hierover school-breed afspraken maken.
- indien dit van toepassing is voor kleuters, dan inzetten op de werktafel;
- doorgaande lijn;
- dat een medeleerling wel iets mag vragen, maar jij ook aan mag geven dat het even niet uitkomt;
- rood voor een bepaalde tijd of tijdens toetsen;

Verder geven veel leerkrachten aan tevreden te zijn over hoe het aandachtsblokje nu wordt ingezet.

4.2.3 Zelfstandig werken in de praktijk

Met betrekking tot regels en routines zijn enkele vragen gesteld.

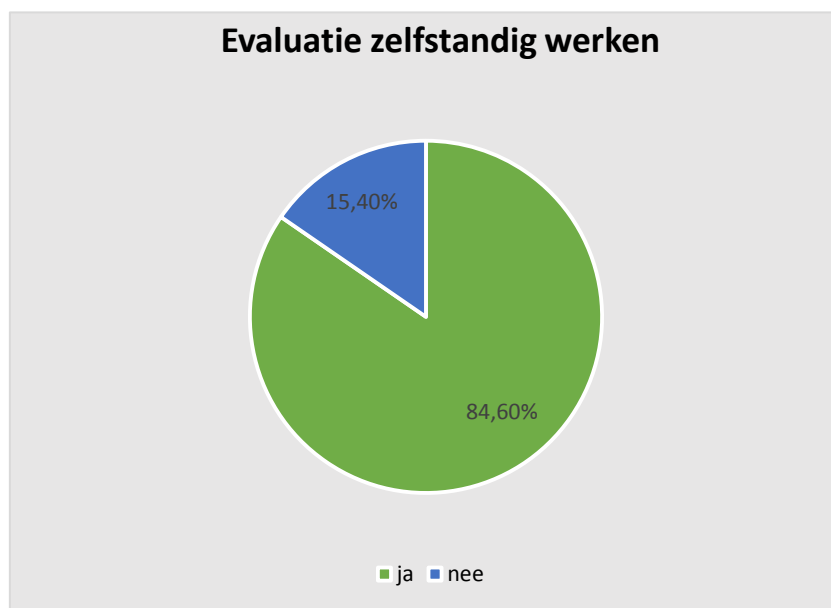

Figuur 7 Zelfstandig werken in de praktijk (N=13)

Alle leerkrachten geven aan dat de materialen een vaste plek hebben binnen de groep. Het merendeel geeft aan dat leerlingen weten wat de kleuren van het stopteken betekenen en weten wat te doen als ze klaar zijn met hun taak. Ook het moment van overleg wordt volgens de leerkrachten veelal duidelijk aangegeven en leerlingen weten wat ze moeten doen als ze de lesstof niet begrijpen.

4.2.4 Evaluatie zelfstandig werken

De vraag of het zelfstandig werken wordt nabesproken, wordt door 84.6% beaamd.

Figuur 8 Evaluatie zelfstandig werken. (N=13)

Op de vraag wat hoe zelfstandig werken wordt geëvalueerd, wordt het volgende geantwoord:

- Na afloop wordt klassikaal besproken of de doelen zijn behaald en waar leerlingen tegenaan zijn gelopen;
- De leerlingen geven het zelf aan op de dagtaak, die ze na afloop bij de leerkracht inleveren;
- Er wordt besproken hoe er gewerkt is;
- Om samen te kijken waarom hebben we wel of juist niet een punt verdiend hebben en hoe ervoor gezorgd kan worden dat het morgen beter gaat;
- Wat ging goed en wat kan de volgende keer beter. Tips en tops;
- Hier wordt niet altijd tijd voor gemaakt. De leerkracht zegt wel vaak tussendoor dat ze het goed doen en dat het goed is dat de leerlingen weinig hulp nodig hadden;
- De leerlingen vertellen hoe het ging;
- De kinderen geven tips aan elkaar. Vertellen wat ze er van geleerd hebben;
- De leerkracht geeft zelf ook aan hoe er gewerkt is;
- We kijken of er een aandachtspunt is voor de volgende keer.
- Het lukt in de praktijk niet altijd, maar is erg waardevol om het wel te doen;
- Tijdgebrek, dus niet;
- De leerlingen kunnen zelf vertellen over moeilijkheden of ervaringen. Ook vraagt de leerkracht specifiek naar bepaalde opdrachten of oplossingsstrategieën;
- Hoe het werken met het blokje verlopen is;
- Eerst wordt het werk door de leerkracht gecorrigeerd en vervolgens wordt het werk nabesproken aan de instructietafel;
- Soms wel, maar het komt er vaak niet van.

4.2.5 Visie leerkrachten op zelfstandig werken

De meningen over zelfstandig werken in het algemeen zijn verdeeld. Sommige leerkrachten zijn positief terwijl anderen het accent op de negatieve aspecten leggen. Enkele positieve opmerking zijn:

- Zelfstandig werken is belangrijk, omdat leerlingen leren te plannen en te reflecteren op hun eigen aanpak.
- Door zelfstandig te werken kunnen leerlingen tot leren komen. Zelfstandig werken is niet gelijk aan zelfstandig verwerken. Het is heel waardevol om hier een doorgaande lijn voor te ontwikkelen. Als je samen afspraken maakt vanaf de onderbouw, weten leerlingen hoe er gewerkt wordt en gaat het zelfstandig werken vanzelfsprekend.
- Zelfstandig werken is noodzakelijk voor een goede organisatie.
- Het is een positieve manier om leerlingen aan het werk te krijgen. Leerlingen die meer kunnen, doen ook meer.
- Leerlingen leren zelf hun taken te plannen.
- Leerlingen leren eigen verantwoording te nemen.
- Leerlingen leren zo om te gaan met uitgestelde aandacht en proberen de problemen die ze tegen komen eerst zelf op te lossen.
- Zelfstandig werken is goed en alleen maar beter voor hun verdere schoolloopbaan. Ze moeten zich zelfstandig kunnen redden.
- Leerlingen voelen zichzelf verantwoordelijk voor hun werk en de vooruitgang in het leerproces/ontwikkeling. De kinderen leren te plannen en worden zelfstandiger. Bovendien is het prettig om zelf bepaalde keuzes te kunnen maken en niet te hoeven wachten op bijvoorbeeld een klasgenoot die minder snel werkt.
- Voor de leerkracht werkt dit ook prettig aangezien 'het gros' doorwerkt en er tijd is voor het geven van extra aandacht/instructie.
- Belangrijk voor het voortgezet onderwijs. Leerlingen leren te plannen, wat te doen als ze iets niet snappen, doorzetten, zelfstandig te werken aan hun taak.

Er zijn ook leerkrachten die knelpunten die ze in de praktijk ervaren aangeven. Enkele knelpunten zijn:

- In de praktijk blijkt consequent handelen vaak een probleem.
- De leerkracht wordt vaak onderbroken. Onverwachtse veranderingen, plassen en de aandacht voor de allerjongste kleuters die het nog niet snappen. Dat de leerkracht vaak in het jaar opnieuw moeten beginnen met de uitleg, regels en dergelijke omdat de groep soms wekelijks verandert. Ook worden sommige kinderen thuis klein gehouden, zodat ze op school nog veel basisvaardigheden, zelfredzaamheid moeten leren die de zelfstandigheid belemmert.
- In de praktijk verschillen veel leerlingen van werktempo. Wat doe je met de kinderen die moeite hebben met het werk af krijgen en wat doe je met hele snelle werkers?
- Op dit moment geen behoefte aan het nieuws.
- Zelfstandig werken is goed, mits er niet te veel op de dagtaak staat. De leerlingen gaan er sneller en slordiger door werken, maken zaken niet af en kinderen met concentratieproblemen lopen vast, omdat ze merken dat anderen al veel verder zijn. Ook is er vaak veel geloop in de klas.
- De leerkracht kan moeilijkheden minder goed bundelen. Soms moet een moeilijke opdracht meerdere keren op een dag uitgelegd worden aan verschillende leerlingen.

- Voor een leerkracht die geen eigen groep heeft werkt het nog niet altijd goed.
- De klassikale instructie moet niet te kort zijn.

Verder worden er door enkele leerkrachten nog tips aangedragen om het zelfstandig werken in de praktijk te bevorderen. Enkele tips zijn:

- Invallers hebben vaak moeite om achter de gemaakte afspraken te komen. Er is behoefte aan een korte handleiding voor invallers (maximaal twee A4).
- Schoolbreed afspraken opnieuw benoemen en elkaar er aan houden. Hier en controlerende taak voor de directeur. Borging.
- Per groep kan het zelfstandig werken verder uitgebouwd worden
- De leerkracht moet wel motiveren, stimuleren en indien nodig bijsturen.
- Meer zelf corrigerend materiaal.
- De leerlingen moeten leren om te gaan met uitgestelde aandacht en wat ze dan kunnen doen.
- Het moet een middel blijven om goed onderwijs te geven. Ook zit er ieder jaar verschil in de mate en hoe het gedaan wordt. Het is groepsafhankelijk.
- Het zou goed zijn als we meer zelfstandige werkplekken creëren in school.
- Er moet vroeg worden gestart met het werken met aandachtsblokjes. Bijvoorbeeld al starten met de aandachtsblokjes bij de kleuters.
- De betere leerlingen moeten vaker zelfstandig kunnen werken, maar dan wel onder een goede controle bijvoorbeeld bij de instructietafel.
- In het begin van het schooljaar houden we de kinderen nog wel aan de hand, door de vele klassikale instructie-momenten die de methodes "voorschrijven".
- In groep 3 moet het helemaal worden opgebouwd.
- Er moet vanaf groep 5 steeds meer met dagtaken en later met een weektaak worden gewerkt.
- Meer kieskast-opdrachten of bijvoorbeeld kieskasten. Doe-materialen, niet alleen schriftelijk. Meer computers in de klas.
- Op een snelle en gemakkelijke manier leuke, digitale dagtaken (met plaatjes) maken.
- Graag door de hele school ook momenten dat de blokjes bij alle kinderen op rood staan. Zo leren ze eerst zelf te proberen.
- Alle groepen zoeken zelf hun klaar opdrachten. Er zou een commissie kunnen worden samengesteld die dat onder de loep neemt en ook hier een doorgaande lijn in zoekt. Bijvoorbeeld een meervoudige intelligentie kast, of andere materialen.
- Niet alles overleggen. Als ze op voortgezet onderwijs zitten en als ze huiswerk hebben kunnen ze ook niet overleggen en moeten ze het zelf oplossen.

4.3 Resultaten enquête leerlingen

De resultaten van de leerlingenenquête wordt in de verschillende paragrafen uitgekristalliseerd naar onderwerp.

4.3.1 Mening leerlingen over zelfstandig werken

Om te onderzoeken hoe leerlingen over zelfstandig werken denken is als eerste de vraag gesteld wat ze er van vinden. Van de dertig leerlingen is 70% positief. Slechts 3.3% van de leerlingen ervaart zelfstandig werken als vervelend.

Figuur 9 Mening leerlingen groep 6,7,8 ten aanzien van zelfstandig werken. (N=30)

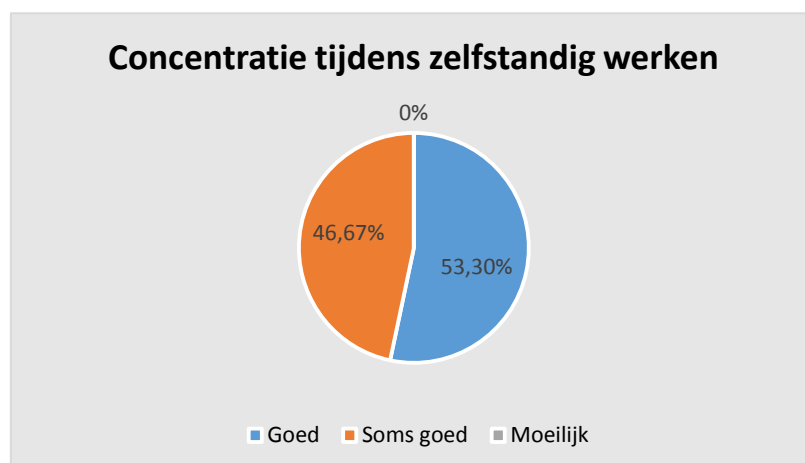
De leerlingen van groep 6,7,8 geven hiervoor de volgende toelichtingen:

- Minder drukte in de klas;
- Betere concentratie;
- Zelf verantwoordelijk;
- Je hebt keuze in de volgorde van het werk;
- Samen is leuker;
- Je kunt op je eigen tempo werken en hoeft niet steeds op juf te wachten;
- Sneller werken;
- Als je levelwerker bent, kun je daarna dan ook heel lang doorgaan met levelwerken en dat is veel fijner dan steeds heel eventjes;
- Je mag zelf weten waar je mee begint en je kan op je eigen tempo werken;
- Een weektaak lijkt me ook wel handig, want als je dat doet en je bent met alles klaar dan kun je ook nog iets voor je zelf doen.

Vooraf het op andere leerlingen moeten wachten wordt als vervelend ervaren en meerdere malen aangegeven. Het sneller kunnen werken daarentegen wordt meerdere keren als positief punt aangedragen.

4.3.2 Concentratie tijdens zelfstandig werken

Alle leerlingen geven unaniem aan zich meestal of altijd goed te kunnen concentreren tijdens zelfstandig werken.

Figuur 10 Concentratie tijdens zelfstandig werken. (N=30)

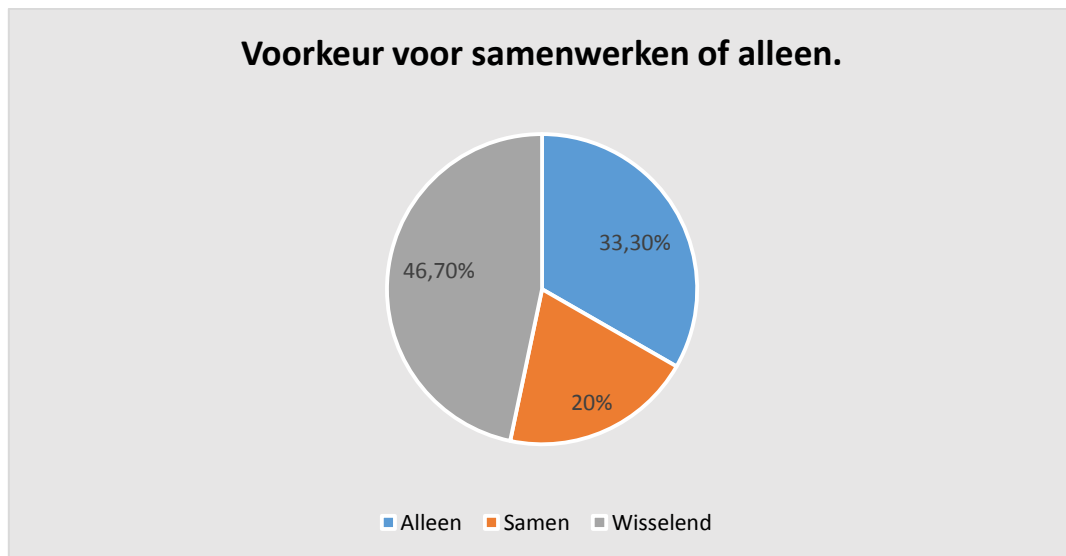
Als redenen dat het soms niet lukt worden genoemd:

- omdat er soms te veel wordt gepraat;
- ik snel afgeleid word;
- soms een paar kinderen druk doen;
- het een grote groep is;
- ik mij niet zo goed kan concentreren;
- ik het heel leuk vind en je zelf je tijd kunt inplannen.

Vooraf de concentratie wordt vaak aangedragen als reden dat het soms niet lukt.

4.3.3 Samenwerken of individueel

Op de vraag of de leerlingen het liefst alleen of samen werken tijdens zelfstandig werken kozen de meeste leerlingen voor afwisseling. Soms samen en soms alleen.

Figuur 11 Voorkeur voor samenwerken of alleen. (N=30)

4.3.4 Vaker zelfstandig werken

Op de vraag of de leerlingen vaker zelfstandig willen werken antwoordt ruim 76% positief.

Figuur 12 Vaker zelfstandig werken. (N=30)

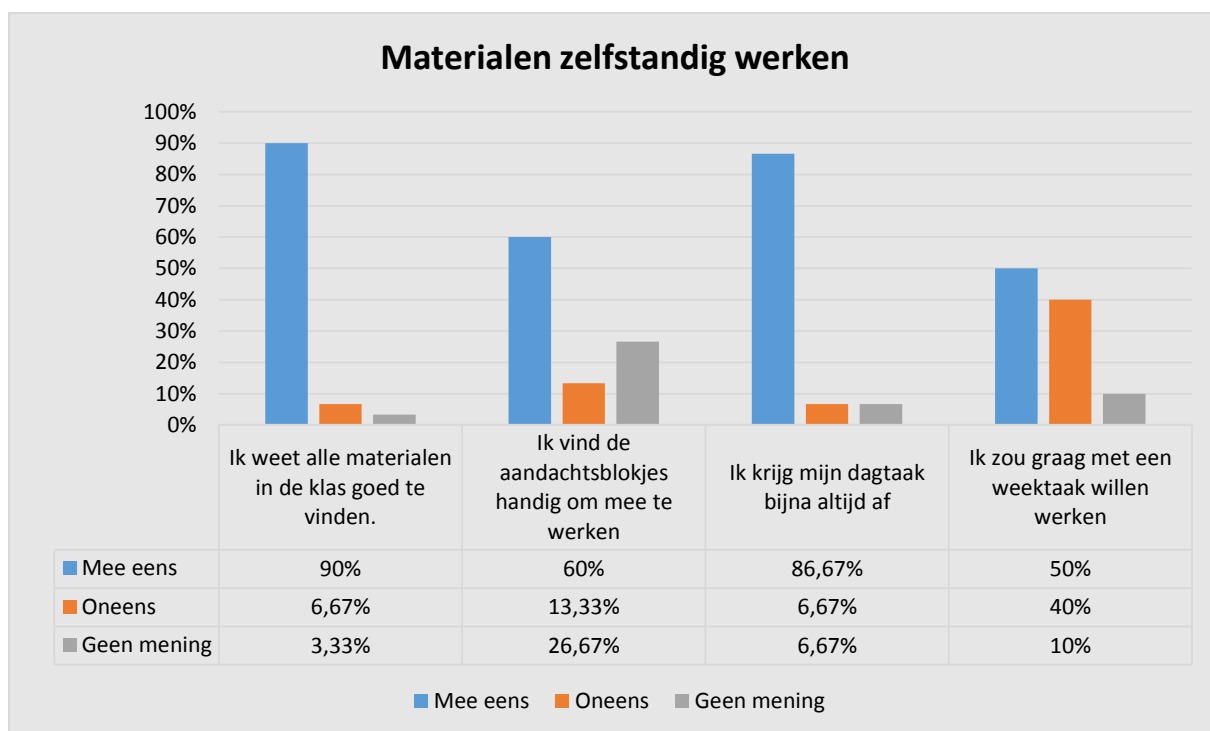
Redenen voor vaker zelfstandig werken zijn:

- je mag doorwerken en zelf de volgorde bepalen;
- betere concentratie;
- dan kun je de sommen zelf uitrekenen;
- je mag samenwerken en dat vind ik fijn;
- je mag doorwerken;
- als juf iets heeft uitgelegd, wat ik al snapte dan kan ik verder werken;
- omdat ik dan in mijn eentje kan werken en dan ben ik sneller klaar;
- meer tijd voor levelwerk;
- eigen keuzes maken;
- leren van eigen fouten.

Ook hier wordt het wachten op de uitleg van de leerkracht meerdere malen als reden voor vaker zelfstandig werken aangegeven.

4.3.5 Materialen zelfstandig werken

In onderstaande grafiek is aangegeven of de leerlingen alle materialen in de klas goed weten te vinden en het werken met de aandachtblokjes als handig ervaren. Verder wordt aangegeven of de dagtaak bijna altijd af gemaakt kan worden binnen de gestelde tijd en wat de mening van de leerlingen is ten aanzien van het werken met een weektaak.

Figuur 13 Materialen zelfstandig werken. (N=30)

Het merendeel van de leerlingen weet de materialen in de klas goed te vinden. Over het werken met het aandachtsblokje is maar 60% tevreden. Verder krijgt ruim 86% van de leerlingen de dagtaak bijna altijd af en wil 50% graag met een weektaak werken.

4.3.6 Redenen zelfstandig werken

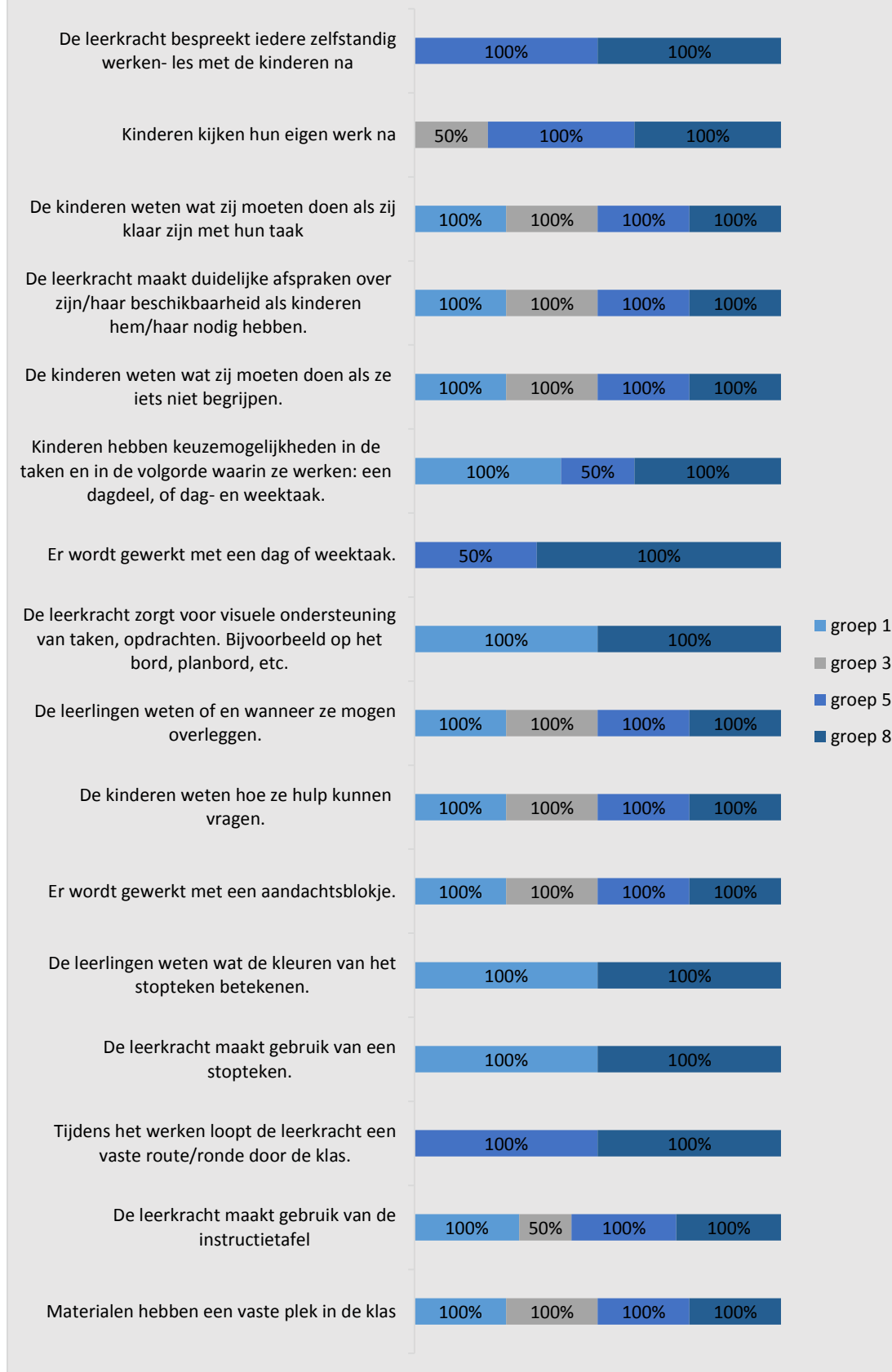
Tot slot is de leerlingen de vraag gesteld wat zij van zelfstandig werken denken te leren. Hier worden de volgende redenen genoemd:

- heel veel want het is leuk en leerzaam;
- dat je je zelf kan redden en weet wat je moet doen;
- dan doe je alles zelf en leer je dus ook alles zelf;
- om zelf te leren, zonder anderen die het voorzeggen;
- rustig alleen doorwerken;
- niet elke keer hulp nodig hebben van anderen, maar dat je er zelf ook een keer uit kan komen;
- je leert meer;
- een oplossing te vinden als je een antwoord niet weet;
- rustig werken;
- plannen;
- zelfstandig werken voor het voortgezet onderwijs;
- zelfstandigheid;
- dat vind ik goed want je leert meer voor je zelf en als je het niet eens bent met je buur dan is het handig dat je voor je zelf kunt werken
- dat je dan ook vaker zelfstandig bezig kunt en leert zelf dingen op te lossen.

4.4 Resultaten klassenobservaties

Er hebben vier klassenobservaties plaatsgevonden respectievelijk in groep één, drie, vijf en acht naar aanleiding van een observatieformulier. De resultaten zijn als volgt:

Observatie zelfstandig werken

Figuur 14 Observatie zelfstandig werken(N=4).

Uit de observaties blijkt eveneens dat de afspraken conform het document zelfstandig werken zoals vastgelegd in 2009 niet worden nageleefd. Vooral het werken met het stopteken en het nabespreken van de les zelfstandig werken worden verschillend aangepakt. Verder moet worden opgemerkt dat onder andere de inzet van de instructietafel en het werken met het aandachtsblokje wel in alle groepen worden gedaan, hetzij op verschillende manieren.

4.5 Resultaten interview directeur en intern begeleider

Voor het onderzoek is een semigestructureerd interview met de directeur en Intern begeleider afgenomen gericht op hun ervaringen met zelfstandig werken vanuit klassenbezoeken en teamvergaderingen.

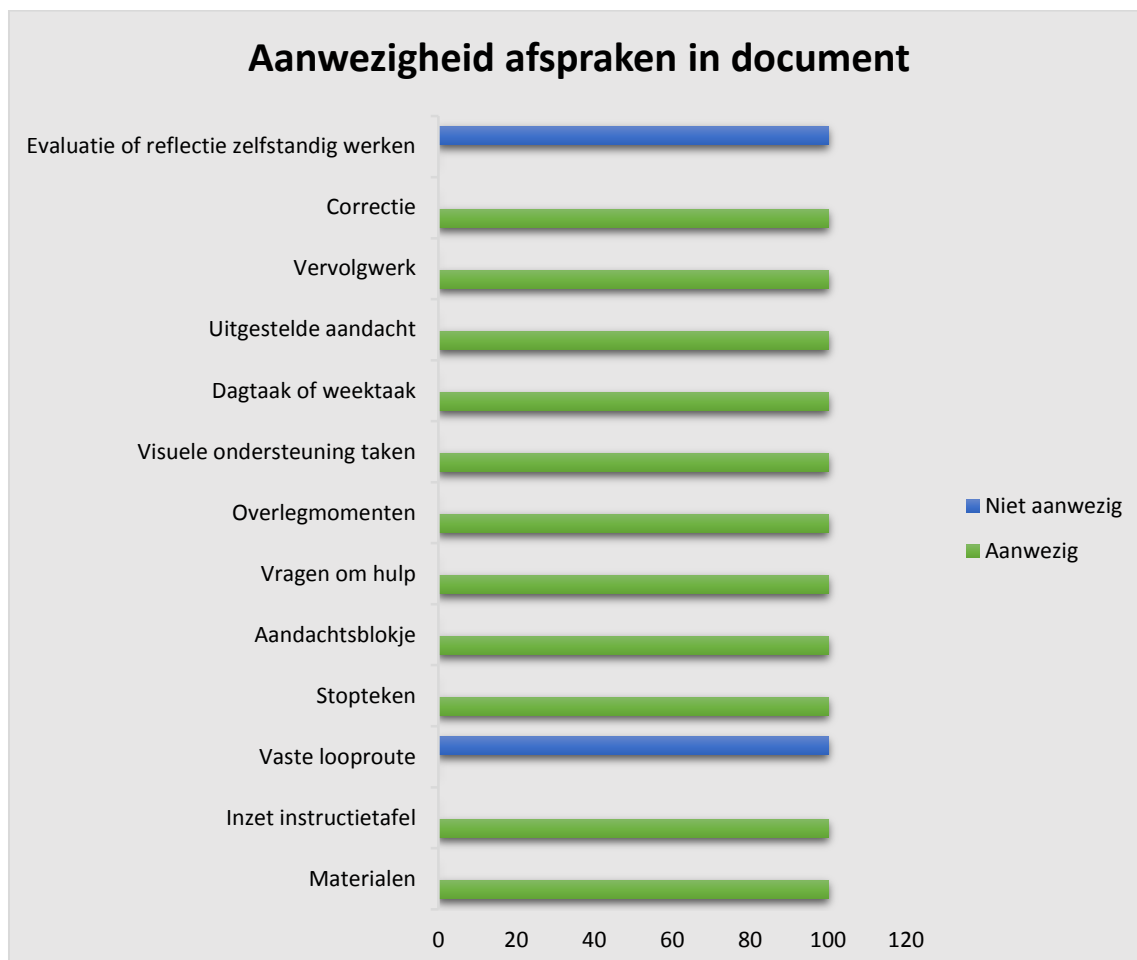
Vragen en antwoorden zijn in deze paragraaf verder uitgewerkt.

- *Wordt er op CBS "It Finster" gewerkt met dag/ of weektaken?*
De directeur geeft aan dat in diverse groepen met dagtaken wordt gewerkt, maar dat er heel verschillend mee omgegaan wordt. Er is volgens hem duidelijk geen sprake van een doorgaande lijn door de gehele school. De Intern begeleider beaamt dit en geeft aan dat er een afspraak ligt dat minimaal twee keer per week met een dagtaak wordt gewerkt. In enkele groepen gebeurt dit consequent, maar in andere groepen niet.
- *Wordt er tijdens klassenbezoeken ook gebruik gemaakt van de instructietafel? Hoe wordt de instructietafel gebruikt?*
De directeur geeft aan dat er weliswaar met de instructietafel wordt gewerkt, hetzij op verschillende manieren. Soms als plek voor verlengde instructie of om onder begeleiding van de leerkracht aan de tafel te werken, maar vaak ook als werkplek. De Intern begeleider beweert dat de instructietafel vaak niet wordt ingezet zoals bedoelt en afgesproken, met uitzondering van enkele groepen.
- *Wordt er tijdens klassenbezoeken ook gewerkt met een stopteken? Hoe wordt er gebruik gemaakt van het stopteken? Eenduidige aanpak?*
De directeur geeft ook hier aan dat er dringend behoefte is aan schoolbreed afspraken maken. De Intern begeleider beaamt dit en geeft nogmaals aan dat gemaakte afspraken niet consequent worden nageleefd.
- *Wordt er door de hele school gewerkt met een aandachtsblokje? Hoe wordt het aandachtsblokje ingezet en welke momenten?*
Volgens de directeur zijn in alle groepen aandachtsblokjes beschikbaar, maar worden deze niet altijd ingezet. Hij noemt daarbij als voorbeeld groep drie, waar het eerste half jaar klassikaal les wordt gegeven vanwege het intensief volgen van de methodes. De Intern begeleider daarentegen geeft aan dat hij tijdens klassenbezoeken geconstateerd heeft dat leerkrachten erg hun best doen om te laten voorkomen dat het een vast onderdeel is. Aan de reacties van de leerlingen merkte hij echter dat dit niet het geval was en daardoor leerlingen soms zelfs in verlegenheid worden gebracht.
- *Wordt het zelfstandig werken na afloop nabesproken?*
De directeur geeft aan dat in de praktijk vaak blijkt dat leerkrachten niet altijd toekomen aan het nagesprek. Volgens de Intern begeleider is het nabespreken van het zelfstandig werken slecht in enkele groepen een vast onderdeel.
- *Wordt tijdens klassenbezoeken en uit functioneringsgesprekken duidelijk of alle leerkrachten het verschil weten tussen zelfstandig werken en zelfstandig verwerken?*
De directeur en de intern begeleider zijn het erover eens dat de leerkrachten wel op de hoogte zijn van het verschil, maar dat in de praktijk de uitvoering vaak neer komt op zelfstandig verwerken.

- *Zijn de afspraken voor zelfstandig werken die tot nu toe gemaakt zijn voor alle leerkrachten duidelijk? Aanpak nieuwe leerkrachten?*
Volgens de directeur zijn de afspraken niet meer voor iedereen duidelijk. De noodzaak bestaat om de afspraken te herzien en deze opnieuw vast te stellen. Vervolgens moeten er afspraken worden gemaakt om ze te effectueren. De Intern begeleider geeft aan dat de uitvoering van de afspraken naar een lager niveau is gezakt. Volgens hem heeft er onvoldoende controle op de afspraken plaatsgevonden.
- *Wat is de eerste stap die volgens u nu genomen moet worden?*
De directeur is van mening dat bestaande afspraken opnieuw aan het team moeten worden aangeboden, nadat ze in een teamvergadering zijn herzien en opnieuw zijn vastgesteld. Vervolgens moet er met ingang van het nieuwe schooljaar 2014-2015 borging plaatsvinden. De Intern begeleider sluit hier bij aan met de opmerking dat er vijf keer per jaar evaluatiemomenten moeten plaatsvinden, welke opgenomen worden in de jaarplanner.

4.6 Document zelfstandig werken aan de hand van de checklist

Aan de hand van de checklist is het huidige document van zelfstandig werken getoetst aan het aanwezig zijn van afspraken omtrent de onderwerpen die bij zelfstandig werken volgens de literatuur aan bod horen te komen.

Figuur 15 Analyse document zelfstandig werken aan de hand van een checklist.(N=1)

Afspraken omtrent zelfstandig werken zijn voor een groot gedeelte aanwezig, met uitzondering van de afspraken omtrent evaluatie en het lopen van een vaste route tijdens zelfstandig werken door de klas.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIES, DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN

De belangrijkste conclusies met betrekking tot zelfstandig werken op CBS “It Finster” worden in dit hoofdstuk beschreven, waarbij de verschillende onderzoeksvragen als leidraad worden gebruikt. Er wordt getracht een antwoord te geven op de centrale vraagstelling: “Op welke wijze kan het zelfstandig werken georganiseerd worden op CBS “It Finster”, zodat er een duidelijke doorgaande lijn binnen de school aanwezig is en het voor de leerkrachten en de leerlingen duidelijk is wat er van hen wordt verwacht”. De resultaten van de verschillende instrumenten worden hierbij als uitgangspunt genomen naast de theoretische inzichten met betrekking tot zelfstandig werken. Verder wordt in dit hoofdstuk aangegeven welke punten nog ter discussie staan en waar in de toekomst nog verder onderzoek naar kan worden verricht. Tot slot eindigt dit hoofdstuk met aanbevelingen voor CBS “It Finster” om de doorgaande lijn voor zelfstandig werken te ontwikkelen en in de praktijk te laten functioneren.

5.1 Conclusies met betrekking tot de onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek was om inzichtelijk te krijgen wat zelfstandig werken volgens de literatuur inhoudt en hoe dit in de praktijk op CBS “It Finster” werd vormgegeven. Dit met het uiteindelijke streven om in samenwerking met alle teamleden, de directeur en de intern begeleider een begin te maken met het ontwikkelen van een doorgaande lijn voor zelfstandig werken op CBS “It Finster”.

5.1.1 Wat is zelfstandig werken van leerlingen binnen het basisonderwijs volgens de literatuur?

Vanuit de theorie kan geconcludeerd worden dat zelfstandig werken inhoudt dat leerlingen werken zonder directe begeleiding van de leerkracht met behulp van een dagtaak of weektaak (Maters & Fransen, 1995). Uit de gegevens van de leerkrachtenquête blijkt dat 61.5% van de leerkrachten werken met een dagtaak, hetzij op papier of op het planbord, terwijl 38.5% hier geen gebruik van maakt. In het semigestructureerde interview met de directeur en intern begeleider komt eveneens naar voren dat zelfstandig werken in de uitvoering vaak neer komt op zelfstandig verwerken. Dit staat haaks op de theorie dat een dagtaak ondersteuning kan bieden bij het leren plannen en organiseren (Forrer en Schouten, 2009). Dit zijn enkele executieve functies die essentieel zijn voor het ontwikkelen van bepaalde denkvaardigheden van leerlingen en daarnaast sturen ze het gedrag van leerlingen aan en bevorderen ze het vermogen om zich te leren aan te passen (Dawson & Guare, 2010).

5.1.2 Wat hebben leerkrachten binnen het basisonderwijs volgens de literatuur nodig om zelfstandig werken te bevorderen?

In de literatuur wordt met name een positieve en motiverende houding van de leerkracht bij zelfstandig werken als essentieel aangegeven (Forrer & Schouten, 2009). Extrinsic motivatie is lange tijd onderbelicht geweest in de literatuur, maar ook Ryan en Deci (2000) benadrukken het belang hiervan. Marzano en collega's (2010) leggen meer het accent op klassenmanagement. Zij geven aan dat klassenmanagement de nodige didactische vaardigheden van de leerkracht om deze vorm van klassenmanagement op de juiste manier vorm te geven. Het gaat hierbij onder andere om duidelijkheid en alertheid van de leerkracht om de betrokkenheid van leerlingen te versterken.

Uit de leerlingenenquête blijkt dat leerlingen door het werken met een dagtaak beter door kunnen werken zodat ze niet steeds hoeven te wachten op de instructie van de leerkracht. Er wordt meerdere keren aangegeven dat dit wachten veelal als vervelend wordt ervaren. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat leerkrachtvaardigheden om klassenmanagement vorm te geven een voorwaarde zijn voor zelfstandig werken. Effectieve

instructie is hierbij eveneens van belang om te kunnen differentiëren, zodat er een goede overgang van groeps- naar verlengde en intensieve individuele instructie ontstaat om tijdsverlies te voorkomen (Vernooy, Schie, & Kamphuis, 2012).

5.1.3 Wat hebben leerlingen in het basisonderwijs volgens de literatuur nodig om zelfstandig te werken?

Uit de theorie blijkt dat om zelfstandig te kunnen werken het van belang is dat leerlingen executieve functies trainen en aanleren. Executieve functies hebben betrekking op het gebruik van bepaalde denkvaardigheden en sturen daarnaast het gedrag van leerlingen aan en het vermogen om zich aan te passen (Dawson & Guare, 2010).

In de leerlingenenquête geven leerlingen aan dat onder andere het leren plannen en organiseren als belangrijk wordt ervaren, met name omdat dit vaardigheden zijn die in hun toekomstige schoolloopbaan van belang zijn. Ook enkele leerkrachten geven aan dat het trainen van executieve functies een voorwaarde is voor het ontwikkelen van een goede leerhouding op het voortgezet onderwijs.

5.1.4 Wat is de huidige situatie op CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken?

Uit de enquêtes blijkt dat in de praktijk de uitvoering van zelfstandig werken nogal verschilt. Er is geen sprake van een eenduidige aanpak. Onder andere de inzet van de instructietafel wordt op verschillende manieren vormgegeven. Sommige leerkrachten gebruiken de instructietafel om verlengde instructie te verlenen aan een vaste groep welke vastgelegd is in het groepsplan, terwijl andere leerkrachten gedurende de les leerlingen de mogelijkheid bieden om aan de instructietafel onder begeleiding van de leerkracht te werken of leerlingen met concentratieproblemen beter te begeleiden. Deze verschillen in aanpak gelden eveneens voor de inzet van de dagtaak, het stopteken, het aandachtsblokje en de frequentie van zelfstandig werken. De literatuur geeft aan dat diversiteit in aanpak leidt tot confusie, zowel voor leerlingen als leerkrachten en het ordelijk klimaat verstoort. Volgens Marzano, Pichering en Pollock (2010) is een ordelijk en veilig klimaat een voorwaarde om het leerproces te bevorderen, dus het belang hiervan moet niet worden onderschat.

5.1.5 Wat is de gewenste situatie op CBS “It Finster” met betrekking tot zelfstandig werken in de praktijk voor alle betrokkenen?

Vanuit de resultaten van de leerlingenenquête, de leerkrachtenenquête, het semigestructureerde interview met de directeur en intern begeleider en de klassenobservaties kan geconcludeerd worden dat de didactische aanpak van zelfstandig werken op CBS “It Finster” niet volgens een opbouwende en doorgaande lijn wordt vormgegeven. Het belang hiervan wordt wel door alle betrokkenen aangegeven. Dit leidt tot de conclusie dat een doorgaande lijn voor zelfstandig werken gewenst is om zelfstandig werken in de praktijk goed vorm te geven. Er liggen verouderde afspraken, maar die worden niet nageleefd. Dit geeft de noodzaak van het actualiseren van het bestaande document aan. Uit de analyse van het bestaande document van zelfstandig werken blijkt dat afspraken wel voor een groot deel zijn vastgelegd, maar dat borgingsafspraken ontbreken.

De literatuur geeft aan het essentieel is dat een verandering blijvend in de organisatie verankerd wordt (Kotter & Cohen, 2002). De verankering is pas compleet indien de veranderingen periodiek en systematisch worden gemeten en geëvalueerd (Kotter & Cohen, 2002). Volgens Kotter en Cohen (2002) blijven nogal wat organisaties op dit punt in gebreke, wat één van de redenen is dat veranderingen verzanden. Kortom: het vastleggen van borgingsafspraken is essentieel aangaande het geactualiseerde document met betrekking tot zelfstandig werken op CBS “It Finster”.

5.2 Discussie

In de literatuur wordt zelfstandig werken veelal als een werkvorm omschreven die positieve gevolgen kan hebben voor vele aspecten van de leerontwikkeling van leerlingen. De beperking van dit onderzoek ligt in het aantoonbaar bewijs hiervoor. Er is tot op de dag van vandaag niet in onderzoek aangetoond wat daadwerkelijk de effecten van zelfstandig werken zijn. In de enquêtes is veel gebruik gemaakt van de driepuntsschaal. Dit heeft kunnen leiden tot te positieve of te negatieve respons. Het gebruik van een vijfpuntsschaal had meer alternatieven geboden, waardoor een te positieve of een te negatieve respons had kunnen worden voorkomen (Harinck, 2010).

Verder blijft bij een enquête onder zowel leerlingen als leerkrachten het gevaar schuilen dat er gewenste antwoorden worden gegeven. Het geven van gewenste antwoorden kan leiden tot vertekening (bias) in de antwoorden ten gunste van het gewenste gedrag (Right Marktonderzoek, 2014). Om dit te voorkomen hebben er vier observaties in verschillende groepen plaatsgevonden. Toch kan ook dan nog niet met zekerheid worden vastgesteld dat er altijd op de getoonde manier zelfstandig gewerkt wordt. Vooral de intern begeleider is er van overtuigd, dat dit in sommige groepen alleen tijdens klassenbezoeken gebeurt. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit een aanname kan zijn die niet op waarheid berust. Tot slot heeft er in groep zes, zeven en acht een steekproef plaatsgevonden. Echter ieder onderzoek op basis van een steekproef geeft afwijkingen ten opzichte van de werkelijkheid (Right Marktonderzoek, 2014). Hiervoor geldt volgens marktonderzoeksbureau Right Marktonderzoek (2014) de regel; hoe groter de steekproef, hoe kleiner de onnauwkeurigheidsmarge en hoe meer het percentage rond de 50% ligt, hoe groter de onnauwkeurigheidsmarge. Aangezien 37.5% van de leerlingen van groep 6,7,8 aan het onderzoek heeft deelgenomen kan worden gesproken van een groot onnauwkeurigheidspercentage.

Als discussiepunten of mogelijkheden voor vervolgonderzoek kunnen de volgende onderzoeksvragen aanleiding zijn:

- Zijn er aantoonbare bewijzen dat zelfstandig werken binnen het basisonderwijs daadwerkelijk ten goede komen aan de leerontwikkeling van de leerlingen?
- Op welke wijze kan voorkomen worden dat gewenste antwoorden en gewenst gedrag het onderzoek belemmeren?
- Geldt de beoogde meerwaarde voor de leerontwikkeling van de leerlingen door zelfstandig te werken voor alle leerlingen?
- Is er sprake van discrepantie tussen jongens en meisjes ten aanzien van de vaardigheden die betrekking hebben op zelfstandig werken?

5.3 Aanbevelingen

Dit onderzoek heeft onomstotelijk vastgesteld dat het belangrijk is een doorgaande lijn voor zelfstandig werken op CBS "It Finster" te ontwikkelen.

Een doorgaande lijn voor zelfstandig werken dient op een school aanwezig te zijn en moet actueel zijn. Er moet duidelijk in staan beschreven wat de doorgaande lijn inhoudt en welke afspraken zijn vastgelegd. Verder moet er voor invalkrachten en nieuwe leerkrachten een kort document worden ontwikkeld, waarin de werkwijze van zelfstandig werken van CBS "It Finster" wordt uitgekristalliseerd. Daarnaast moeten er borgingsafspraken worden gemaakt. De directeur of intern begeleider moeten klassenobservaties doen met betrekking tot dit onderwerp om de gemaakte afspraken te controleren en indien nodig het handelen van de leerkracht bij te sturen. Verder zal de doorgaande lijn als vast onderdeel van de teamvergadering steeds terug moeten komen om te voorkomen dat afspraken niet worden nagekomen. Tot slot is het belangrijk dat er mogelijkheden worden geboden tot collegiale

klassenconsultatie. Dit met als doel professioneel en effectief gebruik te maken van elkaars capaciteiten. Bovendien zal het de teamontwikkeling bevorderen.

Aanbevelingen voor CBS “It Finster” zijn:

- Een doorgaande lijn voor zelfstandig werken ontwikkelen;
- Borgingsafspraken vastleggen bestaande uit:
 - Afsprakenlijst voor zelfstandig werken in de klassenmap voor invallers en nieuwe leerkrachten;
 - Zelfstandig werken als vast onderdeel van de teamvergadering;
 - Directeur en/of intern begeleider doen twee keer per jaar klassenobservaties gericht op zelfstandig werken welke vastgelegd wordt in de jaarplanner;
 - Mogelijkheden bieden voor klassenconsultatie.

Bovenstaande borgingsafspraken worden opgenomen in het nieuwe schoolplan 2015-2019, wat de kans van slagen van bovenstaande ontwikkeling positief zal beïnvloeden. Wel is het hierbij van belang dat het proces op een professionele, planmatige wijze verloopt, waarbij een duidelijke opbouw gewenst is (Harinck, 2007).

5.4 Kennisdeling

Het afronden van dit praktijkgericht onderzoek geeft aanleiding tot kennisdeling met anderen. Om de ontwikkeling van een doorgaande lijn voor zelfstandig werken een prominente plaats te geven binnen de onderwijspraktijk van CBS “It Finster” zijn de onderzoeksresultaten, conclusies en aanbevelingen gepresenteerd aan alle teamleden. Het doel hiervan is dat er draagvlak wordt gecreëerd. De aanbevelingen worden meegenomen in het actualiseren van het beleidsplan ten aanzien van zelfstandig werken.

LITERATUURLIJST:

- Aarssen, J., Bolt, L. v., Leseman, P., Davidse, N., Jong, M. d., Bus, A., & Mesman, J. (2010). Zelfsturing als basis voor de ontwikkeling van het kind. Een oriëntatie vanuit wetenschap en praktijk. *Sardes*, 1-40.
- Dawson, P., & Guare, R. (2010). *Executive Skills in Children and Adolescents: A Practical Guide to Assessment and Intervention*. New York: Guilford Publications, Inc.
- Donk, C. v., & Lanen, B. v. (2012). *Praktijkonderzoek in de school*. Coutinho.
- Enquetes maken*. (2014). Opgehaald van www.enquetesmaken.com
- Enquetes maken*. (2014, Januari). Opgehaald van https://www.enquetesmaken.com/?url=survey_det&uid=150692
- Fogarty, J. (2009, September 17). *Krachtig leren; Metacognitie en transfer, Fogarty*. Opgehaald van Onderwijs maak je samen.: <http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/thema/inspirerend-onderwijs/krachtig-leren-metacognitie-en-transfer-fogarty/>
- Forrer, M., & Schouten, E. (2009). *Klassenmanagement in de basisschool*. C.P.S. Uitgeverij.
- Harinck, F. (2007). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Herman, J. (2012). De zelfregulerende leerstrategieën van jonge leerlingen in kaart gebracht, en de relatie tot leerprestaties. Gent: Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.
- Kotter, J., & Cohen, D. (2002). *The heart of change. Real life stories of how people change their organizations*. Harvard Business School Publishing.
- Marzano, R. J. (2013). *Wat werkt op school*. Bazalt Educatieve Uitgaven.
- Marzano, R., Pickering, D., & Pollock, J. (2010). *Wat werkt in de klas. Research in actie*. Middelburg: Bazalt.
- Maters, A., & Fransen, H. (1995). Klassenmanagement, zelfstandig werken cursorisch bekeken. *Praxis-bulletin 2*.
- Oostham, R., Peetsma, T., & Blok, H. (2007). *Het nieuwe leren in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs nader beschouwd: een verkenningsnotitie voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut. Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen. Universiteit Amsterdam.
- Right Marktonderzoek. (2014). Opgehaald van <http://www.rightmarktonderzoek.nl/kwalitatief-onderzoek/voor-en-nadelen-kwalitatief-onderzoek>
- Ryan, R., & Deci, E. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and. *Contemporary Educational Psychology 25, University of Rochester*, 54–67.
- Schoolbordportaal*. (2014, mei). Opgehaald van Namenkiezer: <http://www.schoolbordportaal.nl/flash-overlay.php?id=825&title=Namenkiezer>
- Teamonderwijs*. (sd). Opgehaald van Verenigde TOM groep. Onderwijs anders: http://www.teamonderwijs.nl/download/actualiteit/Zelfstandig_werken_-_artikel.pdf

- Treffers, A., & Goei, E. d. (2004). Vierkant tegen zelfstandig werken. *Rekenwiskundeonderwijs:onderzoek, ontwikkeling, praktijk. Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht*, 8-13.
- Vermunt, J. (2007). Docent van deze tijd: leren en laten leren. *Handboek effectief opleiden*, 141-162.
- Vernooy, K. (2009, September 17). *Omgaan met verschillen nader bekeken. Wat werkt?* Opgehaald van Onderwijs maak je samen.: <http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/omgaan-met-verschillen-nader-bekeken-wat-werkt/>
- Vernooy, K., Schie, F. v., & Kamphuis, E. (2012). Het belang van effectief klassenmanagement. *Basisschool management*, 100-106.

BIJLAGE 1:

Zelfstandig werken op CBS "It Finster" leerkracht

Hallo Collega's,

Voor mijn afstudeerproject heb ik een vragenlijst gemaakt om de visie van het team op zelfstandig werken te onderzoeken. Zouden jullie de vragenlijst in willen vullen en daarbij jullie persoonlijke mening willen geven? Uiteindelijk kunnen we dan tot een gezamenlijke visie op zelfstandig werken komen. De vragenlijst gaat over hoe de situatie is en daarnaast hoe jij zelfstandig werken het liefst zou zien. Wat is voor jou het best werkbaar? Niet alle vragen zullen op jouw situatie betrekking hebben. Je bent altijd vrij om er iets aan toe te voegen. Alvast bedankt voor de medewerking!

Groeten Sietske

1. Werk je met een dagtaak of weektaak? *

☒ ja

☐ nee

2. Zo ja, hoe ziet jouw dagtaak er in hoofdlijnen uit en hoe zet je hem in? Zo nee, kun je uitleggen hoe jij de taken voor de leerlingen aangeeft? *

3. Hoe vaak gebruik je een dagtaak voor leerlingen per week? *

keer per week

4. Hoe zou je het liefst de inzet van een dagtaak of weektaak willen zien?

5. Maak je gebruik van een instructietafel?

☒ ja

☐ nee

6. Hoe zet je de instructietafel in tijdens jouw lessen?

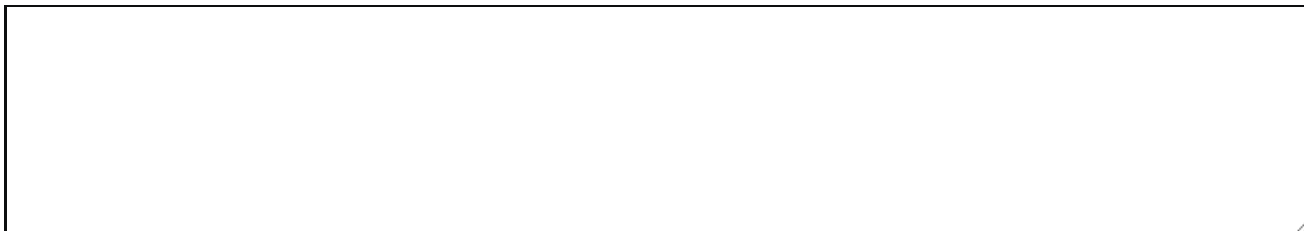
7. Hoe zou je het liefst de inzet van de instructietafel zien? *

8. **Werk je met een stopteken? ***

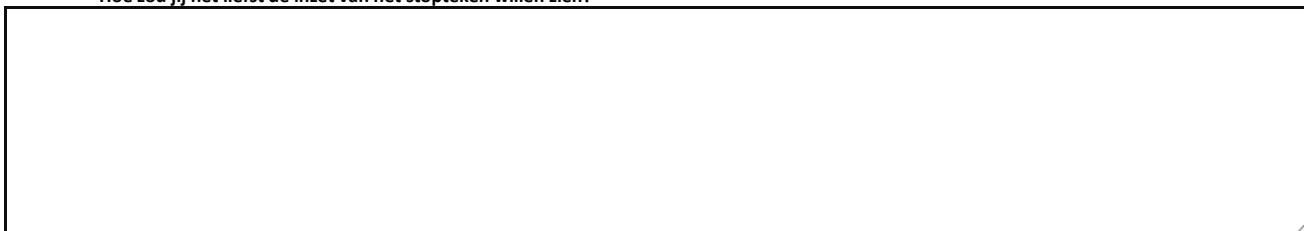
☒ ja

☐ nee

9. **Hoe zet je het stopteken in tijdens jouw lessen?**

10. **Hoe zou jij het liefst de inzet van het stopteken willen zien? ***

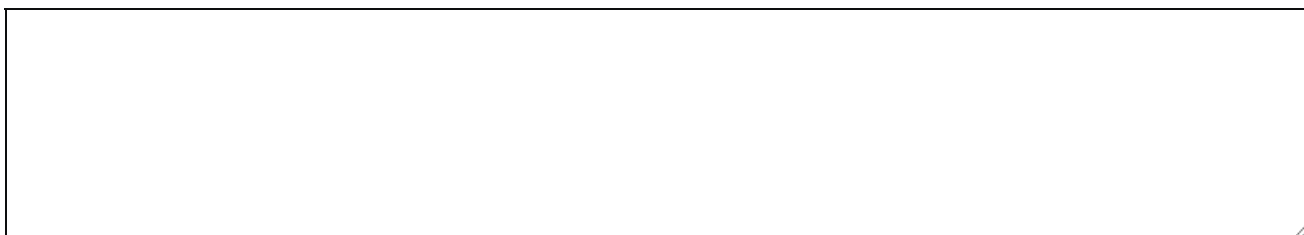

11. **Werk je met een aandachtsblokje? ***

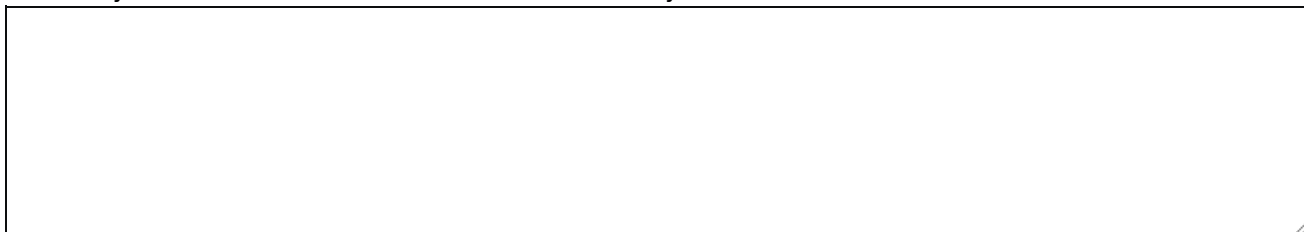
☒ ja

☐ nee

12. **Hoe werk je met het aandachtsblokje?**

13. **Hoe zou je het liefst de inzet van het aandachtsblokje willen zien? ***

14. Enkele vragen over zelfstandig werken binnen jouw groep. *

Ja

Nee

Soms

Materialen hebben een
vaste plek in de klas.

De leerlingen weten wat de kleuren van het ☐ ☐ ☐ stopteken betekenen.

De leerlingen weten wat ze
moeten doen als ze ☐ ☐ ☐ klaar zijn met hun taak.

De leerlingen weten of en wanneer ze mogen ☐ ☐ ☐ overleggen.

De leerlingen weten wat ze moeten doen als ze ☐ ☐ ☐ iets niet begrijpen.

Pagina 7

15. Bespreek je het zelfstandig werken na afloop met de leerlingen? *

ja

nee

16. Indien ja, hoe doe je dat en zo nee, wat is de reden waarom je het niet doet? *

17. Wat is jouw mening over zelfstandig werken in het algemeen?

Vind je het belangrijk en waarom of waarom niet?

Waar loop je in de praktijk tegen aan?

Waar zou je behoefte aan hebben m.b.t. zelfstandig werken? *

BIJLAGE 2:

Zelfstandig werken op CBS "It Finster" volgens de leerlingen

Hallo,

Zou je deze vragen willen beantwoorden? Ze gaan over zelfstandig werken en wat jij daar van vindt. Alvast bedankt!

Groeten juf Sietske

Ik ben een leerling uit groep *

Maak een
keuze...

Ik vind zelfstandig werken *

Maak een
keuze...

Dit vind ik omdat.....*

Tijdens zelfstandig werken kan ik mij goed concentreren. *

Maak een
keuze...

omdat,.....*

Zelfstandig werken doe ik het liefst *

Maak een keuze...

Zou je liever vaker zelfstandig willen werken? *

☒ ja

☐ nee

Waarom? *

Wat denk ie van zelfstandig werken te kunnen leren?*

Mee eens

Oneens

Geen mening

Ik weet alle materialen in de klas goed te vinden.

☒

☐

☐

Wat is jouw mening? *

Ik vind de aandachtsblokjes handig om mee te werken.

Ik krijg mijn dagtaak bijna altijd af.

☒

☐

☐

Ik zou graag met een weektaak willen werken.

☐

☐

BIJLAGE 3:

Observatieformulier zelfstandig werken

Op dit formulier wordt aangegeven of zelfstandig werken aan de observatiepunten voldoet. Het zelfstandig werken wordt gedurende een uur geobserveerd, waarbij ook het opstarten van de dagtaak wordt aanschouwd. De punten die niet gedurende dit tijdstip aan de orde komen worden mondeling met de leerkracht en enkele leerlingen besproken.

Groep:

Datum:

Observatiepunten	Ja	Nee
Materialen hebben een vaste plek in de klas.		
De leerkracht maakt gebruik van de instructietafel.		
Tijdens het werken loopt de leerkracht een vaste route/ronde door de klas.		
De leerkracht maakt gebruik van een stopteken.		
De leerlingen weten wat de kleuren van het stopteken betekenen.		
Er wordt gewerkt met een aandachtsblokje.		
De kinderen weten hoe ze hulp kunnen vragen.		
De leerlingen weten of en wanneer ze mogen overleggen.		
De leerkracht zorgt voor visuele ondersteuning van taken, opdrachten. Bijvoorbeeld op het bord, planbord, etc.		
Er wordt gewerkt met een dag of weektaak.		
Kinderen hebben keuzemogelijkheden in de taken en in de volgorde waarin ze werken: een dagdeel, of dag- en weektaak.		
De kinderen weten wat zij moeten doen als ze iets niet begrijpen.		
.		
De leerkracht maakt duidelijke afspraken over zijn/haar beschikbaarheid als kinderen hem/haar nodig hebben.		

De kinderen weten wat zij moeten doen als zij klaar zijn met hun taak		
Kinderen kijken hun eigen werk na.		
De leerkracht bespreekt iedere zelfstandig werken- les met de kinderen na.		

BIJLAGE 4:

Semigestructureerd interview schoolleider en intern begeleider:

Dit semigestructureerde interview wordt afgenomen om de ervaringen en bevindingen van de directeur en de intern begeleider met klassenbezoeken mee te nemen in het onderzoek. De vragen zijn naar aanleiding van de checklist zelfstandig werken opgesteld. De vragen voor het interview worden gebruikt als leidraad. Mochten er andere onderwerpen, met betrekking tot zelfstandig werken aan de orde komen, dan kunnen de vragen naar inzicht van de interviewer aangepast worden. Het interview zal naar schatting 20 minuten duren.

Vraag 1:

Wordt er op CBS "It Finster" gewerkt met dag/ of weektaken?
Hoe vaak? Hoe wordt er mee gewerkt? Doorgaande lijn?

Vraag 2:

Wordt er tijdens klassenbezoeken ook gebruik gemaakt van de instructietafel?
Hoe wordt de instructietafel gebruikt?

Vraag 3:

Wordt er tijdens klassenbezoeken ook gewerkt met een stopteken?
Hoe wordt er gebruik gemaakt van het stopteken? Eenduidige aanpak?

Vraag 4:

Wordt er door de hele school gewerkt met een aandachtsblokje?
Hoe wordt het aandachtsblokje ingezet en welke momenten?

Vraag 5:

Wordt het zelfstandig werken na afloop nabesproken?

Vraag 6:

Wordt tijdens klassenbezoeken en uit functioneringsgesprekken duidelijk of alle leerkrachten het verschil weten tussen zelfstandig werken en zelfstandig verwerken?

Vraag 7:

Zijn de afspraken voor zelfstandig werken die tot nu toe gemaakt zijn voor alle leerkrachten duidelijk? Aanpak nieuwe leerkrachten?

Vraag 8:

Wat is de eerste stap die volgens u nu genomen moet worden?

BIJLAGE 5:

Checklist document zelfstandig werken

Deze checklist wordt ingevuld met behulp van het bestaande document voor zelfstandig werken. De checklist is samengesteld om in kaart te brengen waar zelfstandig werken volgens de literatuur aan moet voldoen. Zet een kruisje indien de afspraak in het document omschreven staat.

In het document bevinden zich afspraken omtrent:	Ja	Nee
Materialen		
De inzet van de instructietafel.		
Vaste looproutes van de leerkracht.		
Het stopteken.		
Het aandachtsblokje.		
Het vragen om hulp.		
Overlegmomenten.		
Visuele ondersteuning van taken en opdrachten.		
Dagtaak of weektaak.		
Uitgestelde aandacht.		
Vervolgwerk.		
Correctie.		
Evaluatie of reflectie zelfstandig werken.		

